

ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
Історико-філологічний факультет
Кафедра романо-германської філології

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА НА ЗДОБУТТЯ СТУПЕНЯ ВИЩОЇ
ОСВІТИ «МАГІСТР»**

**ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ
АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ**

Виконав:

здобувач історико-філологічного факультету
спеціальності:

014 Середня освіта (Мова і література
(англійська))

Ветлянчук Д.М.

Керівник:

канд. пед. наук, доц. Кочмар Д. А.

Рецензент:

канд. пед. наук, доц. Гронь Л.В.

УДК 811.111:372.461

ВЕТЛЯНЧУК Д. М.

**ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ
АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ**

У науковій роботі автор розглядає проблему формування інформаційно-комунікативної компетентності учнів старшої школи на уроках англійської мови. З'ясовано визначення поняття «дистанційне навчання», яке є інноваційною формою навчання та має багато особливостей. Систематизовано найважливіші вимоги до впровадження онлайн-навчання. Розкрито поняття інформаційно-комунікаційної компетентності. Запропоновано методику формування інформаційно-комунікаційної компетентності учнів старших класів в процесі вивчення англійської мови в умовах дистанційного навчання. В ході експериментального дослідження з'ясовано, що формування інформаційно-комунікаційної компетентності тісно пов'язані з розробкою та впровадженням ІКТ-технологій у навчальний процес, повсякденне життя учнів та з підготовкою вчителя.

Ключові слова: інформаційно-комунікативна компетентність, дистанційне навчання, онлайн-навчання, ІКТ-технології.

VETLYANCHUK D. M.

**FORMATION OF INFORMATION AND COMMUNICATION
COMPETENCE OF HIGH SCHOOL PUPILS AT ENGLISH LANGUAGE
LESSONS IN THE CONTEXT OF DISTANCE LEARNING**

In the research, the author considers the problem of forming information and communication competence of high school pupils at English language lessons. The definition of the concept of «distance learning», which is an innovative form of education and has many features, is clarified. The most important requirements for the implementation of online learning are systematized. The concept of information and communication competence is revealed. A methodology for the formation of information and communication competence of high school pupils in the process of learning English in the context of distance learning is proposed. In the course of the experimental study, it was found that the formation of information and communication competence is closely related to the development and implementation of ICT technologies in the educational process, pupils' daily life and teachers' training.

Key words: information and communication competence, distance learning, online learning, ICT technologies.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.....	7
1.1. Сутність інформаційно-комунікаційної компетентності учнів у різноманітних наукових підходах.....	7
1.2. Психологічні та методичні передумови формування інформаційно-комунікаційної компетентності учнів на старшому етапі навчання англійської мови.....	17
1.3. Методика реалізації системи дистанційного навчання англійської мови в сучасних реаліях педагогічної практики.....	29
Висновки до розділу 1.....	44
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО- КОМУНІКАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.....	46
2.1. Організація освітнього процесу з використанням цифрових технологій.....	46
2.2. Система вправ та завдань для формування інформаційно- комунікаційної компетентності учнів в умовах дистанційного навчання.....	55
2.3. Експериментальна перевірка запропонованої методики.....	69
Висновки до розділу 2.....	75
ВИСНОВКИ.....	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	81

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасне суспільство все більше покладається на інформацію в її різноманітних проявах у всіх сферах життя. Виховання мислячих, свідомих і соціально активних людей починається зі школи. Учитель, як ключова фігура освітнього процесу, все більше стає організатором набуття, засвоєння та осмислення знань, формування умінь і навичок, тобто процесу формування умінь. Закон України «Про освіту» (ст. 12) визначає мету повної загальної середньої освіти: це всебічний розвиток, виховання та соціалізація особистості, здатної «цивілізовано» жити в суспільстві та взаємодіяти з природою, має прагнення до самовдосконалення та навчання впродовж життя, готової до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, професійної діяльності та громадянської активності [21]. Досягнення цілей забезпечується розвитком базових навичок учнів, зокрема інформаційно-комунікативних. Подібна компетентність входить до переліку ключових компетентностей учнів у концепції Нової української школи: спілкування державною мовою (а в разі відмінностей – рідною); спілкування іноземними мовами; математична грамотність; компетентності в галузі природничих наук і технологій; інформаційно-цифрова компетентність; навички навчання впродовж життя; соціальні і громадські компетентності; підприємливість; загальнокультурна компетентність; екологічна грамотність і здорове життя [60].

Актуальність проблеми формування в учнів інформаційно-комунікаційної компетентності сьогодні має велике значення, оскільки вміння самостійно мислити на основі знань і досвіду цінується більше, ніж проста ерудиція, володіння знаннями без уміння їх застосовувати для вирішення конкретних завдань. Сучасне інформаційне суспільство – це нова система цінностей, у якій володіння знаннями, уміннями та навичками є необхідним, але недостатнім результатом освіти. Люди повинні орієнтуватися в інформаційних потоках, освоювати нові технології, шукати і використовувати нові знання.

За останні роки глобальний освітній сектор зазнав значних структурних змін, пов'язаних із розвитком Інтернету та його зростаючим впливом на всі сфери суспільного життя. Немає сумніву, що нові інформаційні технології (НІТ) відіграють велику роль у вдосконаленні системи освіти. Це означає, що люди та суспільство постійно стикаються з новими знаннями та технологіями.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Загальнотеоретичним питанням дистанційної освіти та супровідним поняттям присвячено безліч праць як вітчизняних науковців (А. Андреев, В. Биков, Н. Жевакіна, Н. Корсунська, В. Кухаренко, Є. Полат, В. Солдаткін, О. Тіхомірова, А. Хуторської та ін.), так і зарубіжних (Д. Пейнтер (D. Painter), П. Валиатан (P. Valiathan), Е. Розетт (A. Rossett), Р. Воган Фразе (R. Vaughan Frazze), Р. Шанк (R. Schank) та ін.), якими розроблені теоретичні положення здійснення дистанційного навчання.

Процес інформатизації суспільства та освіти відображено також у вітчизняній та зарубіжній педагогічній літературі з питань дистанційного навчання іноземних мов. Дослідники обґрунтовують фактори, що впливають на використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі учнів (Р. Гуревич, М. Кадемія, Л. Шевченко, В. Паламар, Н. Васьківська). Крім того, сучасні дослідження свідчать про дидактичні можливості інформаційно-комунікаційних технологій у процесі формування освітнього середовища у старшій школі (Н. Васьківська, С. Косянчук, Н. Скиба, Л. Назаренко).

Дослідження проблеми підвищення ефективності вивчення англійської мови та можливості заохочення учнів до оволодіння іноземною мовою з урахуванням сучасних технічних досягнень загалом та Інтернету зокрема викликали і залишають предметом великого інтересу серед як зарубіжних, так і вітчизняних науковців та викладачів. Серед розмаїття цих досліджень можна відзначити дослідження С. Боднара, К. Ітінсона та О. Рубцової, І. Костенко, Н. Кузнецової, І. Романишиної, Н. Пантюшенко, Є. Полат, А. Птушки, О. Сітало, О. Чаренко, Б. Царенкова та ін.

Ця проблема є актуальною і для вчителів-практиків, оскільки широко обговорюється в педагогічних колах, віртуальних педагогічних спільнотах та методичній пресі. Слід, однак, зазначити, що питання формування інформаційно-комунікаційної компетентності учнів старшої школи на уроках англійської мови в умовах дистанційного навчання лишається недостатньо дослідженим у вітчизняній науковій літературі.

Мета дослідження полягає в аналізі та теоретичному обґрунтуванні методики формування інформаційно-комунікаційної компетентності учнів старшої школи на уроках англійської мови в умовах дистанційного навчання.

Досягнення визначеної мети передбачало розв'язання таких завдань.

1. Проаналізувати різноманітну наукову літературу з проблеми визначення сутності інформаційно-комунікаційної компетентності учнів.
2. Охарактеризувати психологічні та методичні передумови формування інформаційно-комунікаційної компетентності учнів на старшому етапі навчання англійської мови.
3. Розглянути питання методики реалізації системи дистанційного навчання англійської мови в сучасних реаліях педагогічної практики.
4. Теоретично обґрунтувати методику формування інформаційно-комунікаційної компетентності учнів старшої школи на уроках англійської мови в умовах дистанційного навчання та перевірити її ефективність.

Об'єктом дослідження є процес формування інформаційно-комунікаційної компетентності учнів старшої школи на уроках англійської мови.

Предмет дослідження: методика формування інформаційно-комунікаційної компетентності учнів старшої школи на уроках англійської мови в умовах дистанційного навчання

Для обґрунтування теоретичних положень та опису практичних завдань використано такі **методи дослідження**:

- *теоретичні*: аналіз та узагальнення психолого-педагогічної, лінгвістичної та методичної літератури з теми дослідження; аналіз діючих навчальних програм і підручників; методи систематизації та класифікації матеріалу; аналіз інноваційних технологій і методів навчання;
- *емпіричні*: пряме та опосередковане спостереження безпосередньо в навчальному процесі, аналіз уроків з англійської мови, опитування, інтерв'ювання та індивідуальні бесіди з учителями та учнями.

Наукова новизна дослідження. Під час роботи висвітлено основні категоріальні поняття проблеми дослідження; визначено специфіку формування інформаційно-комунікативних умінь учнів старшої школи в процесі вивчення англійської мови в умовах дистанційного навчання.

Практичне значення дослідження визначається можливістю застосування його важливих положень і висновків у навчальному процесі. Результати дослідження можуть бути також використані для написання статей, доповідей, а також студентами у рамках студентської та виробничої практики в ЗЗСО.

Структура та обсяг магістерської роботи. Робота містить вступ, два розділи, шість підрозділів, висновки з кожного розділу, загальні висновки та список використаних джерел. Загальний обсяг магістерської роботи – 88 сторінок. Основний текст складається з 80 сторінок. Список використаних джерел налічує 79 назв, з них 75 українською мовою та 4 англійською мовою.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

1.1. Сутність інформаційно-комунікаційної компетентності учнів у різноманітних наукових підходах

Характерною рисою сучасного стану суспільного розвитку є стрімке проникнення інформаційних технологій у всі сфери суспільного життя, що вимагає адаптації школи до нових реалій життя. Нові інформаційні технології все ширше використовуються як суспільний продукт, що гарантує інтенсифікацію всіх галузей економіки, прискорення науково-технічного прогресу, розвиток освітніх наук і демократизацію суспільства.

У контексті концепції «навчання впродовж життя» як однієї з основних освітніх стратегій сучасного суспільства країни-члени Європейського Союзу визначили вісім основних сфер ключових компетентностей, до яких належать інформаційно-комунікаційні навички (компетентності) і використання технологій. Освіта орієнтована на сучасний ринок праці та включає здатність використовувати технології та знання, які відповідають потребам інформаційного суспільства та готують молодь до нових ролей у цьому суспільстві, що є одним із пріоритетів сьогодення [56, с. 12].

Стрімкий розвиток технологій, зокрема комп'ютеризація суспільства, зумовлює зростання попиту на електронні та дистанційні форми навчання та навчання. Швидкий і безпечний доступ до електронних освітніх ресурсів через Інтернет стає нагальною потребою часу. Цього неможливо досягти без наявності необхідних навичок і компетенцій, які дозволять учню використовувати інформаційно-комунікаційні технології та використовувати їх в освітніх і особистих цілях.

Компетентності - це динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, перспектив, цінностей та інших особистісних характеристик, які визначають здатність індивіда до ефективної соціалізації та ведення додаткової професійної та/або освітньої діяльності.

У наш час велике значення надається розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності (ІКК) учнів. І це цілком виправдано тим, що інформація та наукові знання стали факторами, що визначають загальний стратегічний потенціал суспільства. Завдання вчителя – навчити дітей самостійно шукати й оволодівати знаннями, необхідними для підготовки їх до успішного життя в інформаційному суспільстві [7, с.5].

Проблема формування інформаційно-комунікаційної компетентності має кілька причин, і одна з них – відсутність узгодженості між визначеннями понять «компетенція» та «компетентність», оскільки різне трактування цих понять впливає на тлумачення поняття «інформаційна компетентність».

Термін «компетентність» вперше був використаний у Сполучених Штатах у 1960-х роках як частина орієнтованої на продуктивність освіти, метою якої було навчання професіоналів, здатних ефективно конкурувати на ринку праці. Компетентність почали розглядати як особисту категорію, а компетенції – як частину «анатомії» компетентності. Компетентність можна представити як набір навичок, тобто свідоцтво успішної виробничої діяльності. Подібну думку висловлює С. Литвинова, посилаючись на відомих педагогів, які вважають, що компетенції — це складні, узагальнені способи дій, засвоєні під час навчання, а компетентність — результат набуття цих компетенцій [11, с.100].

Термін «компетенція» спочатку використовувався лише у сфері лінгводидактики (комунікативна компетенція, комунікативна компетенція іноземною мовою), тоді як термін «компетентність» був більш орієнтований на професійну освіту, але без чіткого розмежування. Водночас Е. Зеєр визначає поняття компетенції як соціально встановлене освітнє досягнення, як здатність особистості, яка є основою практичної реалізації людьми власної компетентності [22, с. 49].

Заслуговує на увагу і думка І.А.Зязюна про те, що «професійно-педагогічні компетентності відображають готовність і здатність особи професійно виконувати освітні функції, відповідно до норм і стандартів, прийнятих у тогочасному суспільстві [24, с. 141]. Саме тому поняття «компетентність» має

конкретно-історичну визначеність і може оцінюватися лише у практичній діяльності» [9, с.142].

Аналізуючи становлення компетентнісного підходу в освіті, Н. Болубаш зазначає, що цей підхід пройшов кілька етапів свого розвитку: на першому етапі (1960-1970 рр.) було введено поняття «комунікативна компетентність» (Д. Хаймс), розглянуто різні види лінгвістичних знань та створено умови, що дозволяють розмежувати поняття «компетентність» та «компетенція»; на другому етапі (1970-1990 рр.) в теорію і практику навчання іноземної мови було введено категорію «компетентність» та поняття «соціальної компетенції» [8, с. 21]. Починаючи з третього етапу (1990 р.) термін «компетентність» став предметом детального та поглибленого наукового дослідження. Документи ЮНЕСКО описують набір ключових компетентностей, які мають стати обов'язковим результатом освіти. У педагогіці ця категорія розглядається як похідна складова «загальнокультурних компетентностей» (Н. Розова, Е. Бондаревська); «рівень освіченості фахівця» (Б. Гершунський, А. Щекатунова); системне явище, що включає професійно важливі знання, уміння, навички та особливості фахівця, що забезпечують виконання ним професійних обов'язків (Т. Браже, Н. Запрудський) [9, с. 36].

Інформаційно-комунікаційна компетентність (ІКК) – це інтегративний розвиток особистості, який виявляється в готовності та здатності ефективно використовувати сучасні засоби інформаційно-комунікаційних технологій для вирішення завдань у навчанні та повсякденному житті, усвідомлюючи при цьому значущість предмета та результати діяльності [20, с. 5].

Сутність терміну «інформаційно-комунікаційна компетентність» різні вчені трактують по-різному. Крім терміну «інформаційно-комунікаційна компетентність» також використовуються такі терміни, як «інформаційна компетентність», «цифрова компетентність», «інформаційно-цифрова компетентність», «комп'ютерна компетентність», «комп'ютерна грамотність», «інформаційна грамотність», «інформаційно-технологічна компетентність»,

«інформаційна культура». Спробуємо проаналізувати різні підходи та визначення понять [20, с. 6].

О. Овчарук, аналізуючи зарубіжні системи освіти, зазначає, що до обсягу поняття ІКК входять також такі поняття: цифрова грамотність (digital literacy), технологічна грамотність (technology literacy), інформаційна та технологічна грамотність (information and technology literacy), технологічна грамотність (technology literacy), ІКТ-компетентність інформаційно-комунікаційно-технологічна компетентність, ІКТ-навички - інформаційно-комунікаційно-технологічні навички (ICT skills) та інші [53, с. 10].

Дослідник Г. Федорук вивчає інформаційно-комунікаційну технологічну компетентність і показує, що вміння використовувати ІКТ не обмежується розподіленими ІТ-знаннями та навичками. Важливою рисою людини є вміння здобувати відповідні знання та розв'язувати навчальні завдання за допомогою комп'ютера. Учень, який не володіє базовими знаннями з ІКТ, потребує постійної підтримки в роботі з боку більш досвідченого користувача, що суттєво обмежує можливості навчального процесу. Тому необхідно поступово розвивати ІКТ-компетентність у системі безперервної освіти [67, с.12].

Н. Баловсяк шляхом теоретичного аналізу основних понять показує, що інформаційні компетентності можна визначити як інтегративну освіту особистості, яка відображає її здатність визначати інформаційні потреби, шукати інформацію та ефективно працювати з нею у всіх його формах і представленнях - як у традиційній друкованій, так і в електронній формах; вміння працювати з комп'ютерними пристроями та телекомунікаційними технологіями та використовувати їх у професійній діяльності та побуті [3, с. 90].

Дослідник О. Бойцова представляє вміння використовувати інформацію у вигляді двох компонентів: особистісного та професійно-інформаційного. Другий складається з компонента інформаційної, ІТ та процесної діяльності. Компонент ІТ визначає загальні навички майбутнього спеціаліста. Процесуально-функціональна частини складаються із загальної та спеціальної

компетенцій, останні визначаються змістом і спрямованістю професійної діяльності фахівця і стосуються вирішення професійних завдань із застосуванням сучасних комп'ютерних засобів [6, с. 41].

Дослідники Л. Коношевський та О. Коношевський виділяють такі показники інформаційно-комунікаційної компетентності:

- прагнення опанувати ефективний доступ до практично необмеженого обсягу інформації та аналітичну обробку цієї інформації;
- прагнення розвивати особисті творчі якості;
- наявність високого рівня культури спілкування (у тому числі спілкування засобами інформації), теоретичних уявлень і досвіду організації інформаційних взаємодій, що здійснюються в режимі діалогу «людина-машина»;
- прагнення до спільної інформаційної взаємодії з усіма суб'єктами, освоєння наукового та соціального досвіду, спільної рефлексії та саморефлексії;
- оволодіння культурою здобуття, відбору, зберігання, відтворення, подання, передачі та інтеграції інформації (у тому числі в межах обраного поля зору) [35, с. 58].

В Основах стандартизації інформаційно-комунікаційних умінь і навичок в системі освіти України (Методичні рекомендації) зазначено, що ІК-компетентності є результатом комплексних характеристик людини та включають такі елементи:

→ навички та вміння:

- вміння отримувати інформацію з різних джерел одночасно;
- працювати з різною інформацією;
- критично їх оцінювати;
- використовувати інформаційно-комунікаційні технології в навчальній діяльності;
- знання конкретного потоку інформації у галузі;
- спеціальні навички користування комп'ютером та ІКТ-пристроями;

- ставлення особистості до використання ІКТ для відповідальних соціальних взаємодій та поведінки [43, с.9].

Отже, на даний час існують різні підходи та визначення понять, пов'язаних з комп'ютерними технологіями та інформаційними ресурсами та їх використанням у вивченні шкільних предметів. Слід зазначити, що Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти визначає інформаційно-комунікаційні компетентності як здатність учня використовувати інформаційно-комунікаційні технології та відповідні засоби для виконання особистісно та суспільно важливих завдань [3]. Додамо, що без компетентного вчителя неможливо виховати компетентного учня.

Інформаційно-комунікаційна компетентність вчителя передбачає впевнене та постійне використання інформаційно-комунікаційних технологій для створення, пошуку, обробки та обміну інформацією на робочому місці, у публічному просторі та в приватному спілкуванні. Інформаційна та медіаграмотність, основи програмування, алгоритмічне мислення, робота з базами даних, знання Інтернету та кібербезпеки, а також розуміння етики роботи з інформацією (закон про авторське право) визначено важливими елементами ІК-компетентності педагога.

Проте слід визнати, що наукові ідеї у вітчизняній освіті характеризуються суб'єктивними потребами охарактеризувати поняття ІК-компетентності та доповнити його змістом відповідно до цілей і тематики власного розвитку, – пояснює О. Овчарук. Роблячи це, вони обмежують або розширюють зміст концепції спектром дослідницьких питань, які їм потрібні. Під цим поняттям дослідники зазвичай розуміють підтвержену здатність працювати індивідуально або колективно, використовуючи інструменти, ресурси, процеси та системи, відповідальні за доступ та оцінку інформації (інформації та даних), отриманої через усі медіаресурси, з метою використання інформації. вирішувати проблеми розвитку, спілкуватися, створювати надійні рішення, продукти та системи та здобувати нові знання [53, с. 11].

Після короткого аналізу кількох схожих за змістом понять ми обираємо поняття інформаційно-комунікаційної компетентності, яке, на нашу думку, є найважливішим з точки зору організації навчання. ІКК ми розглядаємо як *здатність людини орієнтуватися в потоці інформації, працювати з різними видами та джерелами інформації, критикувати та аналізувати їх, вирішувати можливі інформаційно-комунікаційні проблеми, пов'язані з навчальною діяльністю.*

Складники інформаційно-комунікаційної компетентності учня в сучасному розумінні мають включати такі компоненти: технічний, технологічний, інформаційний, правовий.

- *Технічний компонент* включає знання принципів побудови локальної мережі, володіння навичками, необхідними для налаштування підключення персонального комп'ютера до локальної мережі та до Інтернету; вміння тестувати зв'язок в комп'ютерній мережі та виявляти помилки конфігурації мережі.
- *Технологічний компонент* включає наявність набору знань і навичок, необхідних для реалізації ефективних методів збору інформації.
- *Інформаційний компонент*, з одного боку є основою для сприйняття та усвідомлення інформації, поданої в різноманітних формах, з іншого боку, учень опрацьовує велику кількість різноманітних інформаційних ресурсів. Тому важливою частиною інформаційної складової є вміння критично аналізувати інформацію, виділяючи та відкидаючи недостовірну, застарілу, упереджену та неправдиву інформацію [63, с.15].
- Особливу увагу слід приділяти розвитку в учнів *правової складової* інформаційно-комунікаційних навичок, що потребує знання законодавчих засад використання програмно-інформаційних ресурсів, особливо тих, що розміщені в Інтернеті, щоб молода людина поважала інтелектуальну власність та мала імунітет проти незаконних дій з інформацією.

Розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності учнів спрямований на свідоме використання набутих знань у практичній діяльності, і водночас виступає виховним засобом, у якому закріплюється система цінностей, а отже, і морального ставлення людини до інформаційного середовища.

Розглядаючи питання інформаційно-комунікаційної компетентності на теоретико-методологічному рівні, З. Друзь стверджує, що в їх розвитку необхідно керуватися такими підходами:

- *діяльнісний підхід*, оскільки розвиток людини відбувається лише в дії;
- *компетентнісний підхід*, який передбачає створення умов для оволодіння комплексом навичок у сучасному інформаційно насиченому просторі; звернути увагу на способи і характер дій, посилити взаємозв'язок мотиваційно-оцінних особливостей особистості;
- *особистісно-орієнтований підхід* до навчального процесу, який сприяє залученню учнів до навчально-пізнавальної діяльності та спрямований на розвиток внутрішньої мотивації особистості, формування активної позиції учня, формування навчальних інтересів, забезпечення оптимального навчального спілкування, формування учбових інтересів, сприяння їх формуванню, сприяння розвитку навчального процесу. індивідуальний підхід до учнів, свідомий організаційний зворотний зв'язок;
- *системний підхід* з урахуванням того, що здатність до використання інформації та процес її розвитку є складними системами [68, с. 49].

Формування інформаційної компетентності базується на низці факторів, зокрема змісті навчання, який включає не лише перелік навчальних предметів, а й уміння та навички, набуті в процесі їх оволодіння. Слід зазначити, що розвиток інформаційної компетентності має будуватися як комплексна цільова програма, орієнтована на кінцевий результат, а не як проста сума автономних, незалежних дисциплін [33, с. 231].

Важливим фактором розвитку інформаційної компетентності є використання в навчальному процесі комп'ютерних засобів навчання, якими повинні користуватися вчителі та учні. Ефективна інтеграція інформаційно-комунікаційних технологій у навчальний процес вимагає, зокрема, дотримання балансу між найкращими традиційними методами навчання та новим розумінням самого процесу навчання, що виникає під впливом сучасного інформаційного суспільства [36].

Узагальнюючи досвід великих педагогів, приходимо до висновку, що процес формування інформаційно-комунікаційних компетентностей учнів складається з інформаційної (теоретичної) та діяльнісної (практичної) складових. Інформаційний компонент базується на засвоєнні навчального матеріалу та створенні знань, які знаходяться на початковому етапі створення кожного компонента. Операційна складова базується на інформаційній (на основі знань формуються вміння, навички та досвід роботи). Рівень діяльнісного компонента залежить від частоти застосування знань, умінь і навичок, набутих завдяки слову вчителя, а також від кількості виконаних практичних завдань і рівня їх складності. Підвищення складності виконуваних завдань сприяє формуванню досвіду роботи та підвищенню рівня розвитку інформаційно-комунікаційних компетентностей у цілому [8, с. 21].

Виходячи з наявного рівня засвоєння учнями навчального матеріалу та інформації в цілому, можна визначити етапи формування інформаційно-комунікаційних компетентностей, які повинен пройти кожен учень, який працює з інформацією:

- а) ознайомлення – учень визначає обсяг інформації про проблему та способи її вирішення;
- б) відтворення – учень вивчає і збирає набір інформації про завдання;
- с) трансформація - критичне осмислення всієї інформації, порівняння фрагментів з різних джерел на одну тему, визначення їх достовірності; вилучення робочої інформації, її узагальнення;

d) творчий етап – створення власного інтелектуального продукту з отриманої та обробленої інформації: формулювання гіпотез, їх перевірка та доведення, створення власних теорій, написання творчих робіт, художніх творів [11, с. 8].

В умовах збільшення інформаційних потоків та інформатизації суспільства головний акцент повинен бути зроблений на те, щоб перетворити комп'ютер на робочий інструмент.

Навчання за допомогою комп'ютера пропонує більш широкі можливості для передачі інформації. Усе навчання передбачає сприйняття, аналіз і збір інформації. Важливу роль в інтересі і розумінні матеріалу відіграє наочність, уміння бачити. Тому традиційні плакати, стенди та листівки можна замінити яскравою інфографікою і навіть динамічними моделями руху процесів, що розглядаються.

Сучасні дослідження неможливі без використання інформаційно-комунікаційних технологій. Учитель не може уникнути цих процесів. Впровадження ІКТ відбувається в рамках збору кожним учителем методичного матеріалу в рамках свого предмету. Сьогодні вчителі мають можливість широко використовувати інформаційно-комунікаційні технології у викладанні будь-якого предмету.

1.2. Психологічні та методичні передумови формування інформаційно-комунікаційної компетентності учнів на старшому етапі навчання англійської мови

Таким чином, ІР-компетентність – це підтверджена здатність особи самостійно та відповідально використовувати інформаційно-комунікаційні технології на практиці для задоволення своїх індивідуальних потреб з метою вирішення суспільно значущих завдань, зокрема професійних завдань у конкретній сфері чи виді діяльності (О. В. Овчарук, О. М. Спирін) [11].

Інформаційно-комунікаційну компетентність розуміється як результат різноманітних здібностей людини, до яких належать:

- *навички та вміння*: отримувати інформацію з різних джерел у зрозумілій формі; працювати з різною інформацією; критично оцінювати інформацію; використовувати інформаційно-комунікаційні технології як частину професійної діяльності;
- *знання*: особливостей інформаційних потоків у своїй галузі; знання основ ергономіки та інформаційної безпеки; специфічні навички користування комп'ютерними пристроями;
- ставлення особистості до використання ІКТ для відповідальних соціальних взаємодій [33, с. 231].

Серед загальних форм і методів навчання, що сприяють розвитку ІК-компетентностей учнів, варто наголосити на важливості використання інноваційних та ІТ-технологій, таких як проєктний метод навчання, мультимедійна комунікація та дистанційне навчання.

Особливо важливою в навчальному процесі є можливість колективної участі в навчальному процесі. Така можливість з'являється завдяки різноманітним діалоговим системам, які забезпечують спілкування в реальному часі, включаючи електронну пошту, відеоконференції та чати. Цікавий досвід зарубіжних педагогів із застосування т. зв «електронні дошки» www.sisweb.com/math/whiteboard/, груп новин (www.peg.apc.org/-icam/works.htm), комп'ютерні лекції (www.ascusc.org/jeme), конференцій з використанням комп'ютерів

(www.ascusc.org/jeme), спеціальних програм, як, наприклад *Collaborative and Multimedia Interactive Learning Environment*— *Спільне та мультимедійне навчальне середовище* (www.cc.gatcch.edu/gvu/cdtech/CaMILE) і *The Knowledge Integration Environment* (Інтегроване інформаційне середовище) (www.kie.berkeley.edu/КІП) тощо [20, с. 5].

Серед найпопулярніших на даний момент технологій варто виділити використання технології Web 2.0. На жаль, враховуючи характер досліджень на цю тему в усьому світі, більшість розробників і користувачів цих технологій працюють із практичними інструментами й не досліджують наслідки їх реального впливу на освіту. Web 2.0. ефективно інтегрується в рамки освітніх технологій і підтримує процес навчання. Такі інструменти, як блоги, подкасти та програми обміну повідомленнями, є цінними інструментами для персоналізованого навчання. Їх роль полягає в підтримці самостійного навчання, взаємного оцінювання та розвитку Інтернет-обізнаності [23, с. 76].

У старших класах Європи (наприклад, Великобританії) учні активно використовують Web 2.0 та інші пов'язані онлайн-інструменти. Перевагами такого використання є розширені можливості спілкування та споживання/використання Інтернет-продуктів. Їхнім недоліком є те, що учні є споживачами, а не авторами онлайн-контенту.

Наприклад, у Великій Британії, за даними дослідження ВЕСТА, проведеного в 27 школах, в якому взяли участь 2600 учнів, 75% учнів беруть участь у соціальних мережах, а 78% використовують мережу для передачі різноманітних артефактів в Інтернет. Однак більшість користувачів Web 2.0 використовують його поза школою для соціальних цілей. Проте існують певні відмінності у чутливості та віці під час використання Web 2.0. За даними дослідження ВЕКТА (2017), старші користувачі частіше використовують Web 2.0 для мережевого спілкування, молодші користувачі – для інтерактивних онлайн-ігор. Хлопці частіше за дівчат використовують Інтернет для інтерактивних ігор. А дівчата все більше використовують Web 2.0 для спілкування та перегляду фільмів [35, с. 64].

При використанні технології Web 2.0 в освітньому процесі комунікація відіграє і продовжує відігравати особливу роль. На думку експертів, які популяризують технології Web 2.0, комунікація – це багатоаспектний процес встановлення та розвитку контактів між людьми, метою якого є обмін інформацією, сприйняття та розуміння інших, а також зосередження на певних тактиках і стратегіях взаємодії. Саме у даному аспекті технології Web 2.0 дозволяють:

- забезпечення спілкування та співпраці всіх учасників освітнього процесу шляхом використання мережевих технологій, створення соціальних спільнот, засобів колективного спілкування та обміну інформацією;
- запроваджувати особистісно-орієнтовані технології навчання в умовах зміни ролі вчителя з головного джерела знань на модератора навчального процесу [45, с. 149].

Варто підкреслити роль фасилітатора та саме поняття «фасилітація». На думку фахівців, фасилітація – це стиль навчального спілкування, який передбачає полегшену взаємодію у спільній діяльності учнів/студентів і педагогів; ненав'язлива допомога групі чи індивідууму в пошуку рішень проблем і налагодженні зв'язку між суб'єктами.

Особливо варто відзначити той факт, що сучасна вітчизняна система освіти розширює використання цих технологій у навчальному процесі та намагається розвивати їх для вирішення навчальних завдань. Педагоги та учні використовують, наприклад, мультимедійні презентації, блоги, геоінформаційні сервіси, веб-трансляції, віртуальні спільноти та ін. Переважно для використання технологій Web 2.0 нині використовуються спеціальні системи управління навчальним контентом, серед яких системи управління навчальним контентом — *LCMS (Learning Content Management System)*.

Під час використання LCMS навчальні заклади можуть:

- збирати та аналізувати статистичні дані щодо успішності учнів. Водночас цією статистикою можуть користуватися вчителі, класні керівники, директори шкіл та батьки;

- запровадити систему оцінювання та виконання вимог (виконання навчальних завдань, контролю, дослідження тощо), яку можуть контролювати різні спеціалісти;
- керувати роботою навчального закладу;
- забезпечувати постійну взаємодію та спілкування вчителя та учня, з батьками та їх доступу до змісту завдань, результатів оцінювання та джерел інформації. Нині актуальними залишаються дискусія та зворотній зв'язок між учасниками навчального процесу [35, с. 65].

Ці технології дозволяють реалізовувати в освітньому процесі освітні завдання, які стоять перед школою в умовах розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. Тому що йдеться не лише про набуття навичок, необхідних для використання ІКТ, а й про розвиток критичного мислення, вміння аналізувати та використовувати необхідну інформацію та дані для швидкого та ефективного пошуку їх в ІТ-системах, бути відповідальними та незалежними в цих процесах по відношенню до однолітків, учителів та суспільства в цілому. У наш час забезпеченість інформаційними ресурсами означає, що учень має доступ до них у будь-який час. При цьому учні та вчителі можуть використовувати як текстові файли, так і відео- та аудіоресурси, різноманітні публічні комунікаційні сервіси (форуми, блоги, подкасти), роботу онлайн та офлайн. Учитель створює т. зв «віртуальну» аудиторію, яка об'єднує їх для досягнення спільної мети [50, с. 87].

Віртуальний семінар, який проводиться з використанням Інтернет-технологій, називається вебінаром. Використання такої форми, як вебінар, є важливим при використанні дистанційних форм взаємодії вчителя та учня. Вебінар як форма синхронного навчання створює можливість використання різноманітних освітніх ресурсів через персональний доступ до електронного навчання. Головною особливістю вебінару є інтерактивність та розподіл ролей між учнями та педагогами, де вони можуть виступати в ролі доповідачів, слухачів та учасників дискусії. При організації вебінару важливо, щоб усі учасники мали доступ до різноманітних мережевих сервісів, які забезпечують

співпрацю всіх учасників та реалізують т.зв. «навчання у співпраці», коли разом у спільній інтерактивній роботі вирішуються завдання та досягаються спільні цілі. Тому така форма роботи забезпечує розвиток таких навичок, як командна робота, самостійність та здатність до співпраці з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Мережеві служби, які можна використовувати в даному виді діяльності, можна розділити на дві групи: синхронні та асинхронні. Прикладом асинхронної технології є веб-каст, який створюється учасником і розміщується на платформі навчальної мережі. До асинхронних технологій відноситься також ведення блогів, що дозволяє вести власний щоденник. Блог дозволяє учаснику не тільки зайняти своє місце в Інтернеті, а й бути освітньою платформою для групи людей, які займаються тією чи іншою темою. Блоги дозволяють публікувати мультимедійні фрагменти та керувати кількома потоками. Єдиним недоліком блогу є те, що не можна обмінюватися повідомленнями в Інтернеті [74, с. 36].

Whiteboard (біла дошка, електронний аналог шкільної дошки) — засіб, що імітує класну дошку, яка може бути використана для спільної роботи, є електронною панеллю. Ця електронна панель є дошкою для малювання, на якій лектор може малювати сам або надавати права малювання учасникам вебінару. Whiteboard має стандартний набір інструментів, як і в програмі Paint: лінія, коло, прямокутник тощо. Whiteboard – це електронна форма дошки, яка використовується для дистанційного навчання. Це дозволяє вчителю та учням спільно використовувати частину екрана, де вони можуть розміщувати слайди чи зображення, малювати, виправляти записи тощо. Всі дані, що з'являються на цій електронній панелі, відображаються всім учасникам одночасно в режимі реального часу, тобто синхронно. Таким чином учні розвивають уміння використовувати графічні дані, форми та інструменти для створення та додавання навчальної інформації, вміння пояснювати власну точку зору, візуально представляти власне бачення та коментувати його. Такі форми роботи можна використовувати для спільної роботи (в парах і групах) з

графічними зображеннями, відеоматеріалами, мультимедійними презентаціями тощо [50, с. 87].

Вікі-технології — це технології, які пропонують можливість створювати та змінювати гіпертексти, що містять посилання. Вікі-технології можна використовувати для створення текстових ресурсів, організації спільного проєкту у вигляді електронної дошки, на якій може працювати група учнів, для обміну та використання баз даних, для зберігання колективного досвіду та досягнень і, зокрема, як елемент організації дистанційного навчання. Така форма роботи забезпечує розвиток умінь самостійно шукати та аналізувати, обробляти та подавати інформацію та дані, створювати тексти та розміщувати їх в Інтернеті, а особливо почуття відповідальності за створювані ресурси та інформацію, що публікується в Інтернеті [61].

Соціальний сервіс вікі може використовуватись вчителем для:

- обміну та підготовки навчальних матеріалів (для коментарів, зауважень, постановки питань, спільного обговорення тощо);
- створювати спільні енциклопедії, віртуальні тури, біографії;
- створювати та обговорювати творчі роботи;
- представляти результати досліджень і проєктів та їх подальший розвиток у текстовому режимі [62, с. 4].

Перевагами використання представлених форм організації навчальної діяльності є їх доступність для учнів, економія часу на обмін та обробку ресурсів та організацію навчальної діяльності, зручність для відвідувачів та учнів, інтерактивна взаємодія між учасниками навчального процесу. Всі ці форми також можна поєднувати з іншими формами навчальної діяльності, які передбачають особистісну взаємодію учасників навчального процесу та роботу безпосередньо на уроці. Різноманітні форми роботи з сервісами вікі, такі як додатки, інтерактивні опитування, дозволяють оперативно збирати інформацію від усіх учасників, уточнювати думки, розміщувати ці результати в мережі чи у віртуальному класі тощо [36, с. 170].

Веб-тури — спільний так званий веб-серфінг, що дозволяє учасникам спільно подорожувати у віртуальному просторі. Ця форма роботи може бути також успішно використана у поєднанні з іншими формами дистанційної роботи.

Як інформаційна система Інтернет пропонує своїм користувачам безліч інформації та ресурсів. Базовий комплект послуг може включати:

- електронну пошту (e-mail);
- відеоконференції (наприклад, ZOOM, MS Teams, Google Meet, Skype);
- месенджери (наприклад, Telegram, Viber, Messenger);
- можливість публікації власної інформації, створення сайтів (web-site), домашніх сторінок (homepage) і розміщення на сервері;
- доступ до інформаційних ресурсів аудіо-, відео- (YouTube, Tik Tok) і текстового характеру;
- пошукові системи (Bing, Yahoo!, Baidu, Google, Shenma);
- розмови в мережі, зокрема в соціальних мережах Facebook, WhatsApp, Instagram, Twitter (chat) [74, с. 37].

Усі ці можливості можна активно використовувати під час вивчення іноземної мови. Набуття комунікативних та міжкультурних навичок неможливе без практики спілкування, і в цьому випадку використання Інтернет-контенту просто необхідно. Віртуальне середовище дозволяє вийти за межі часу та простору та дає можливість автентично спілкуватися з реальними співрозмовниками на теми, важливі для обох сторін. Однак не можна забувати, що Інтернет - це лише технічний засіб, продиктований часом. Для досягнення оптимальних результатів необхідно вміло вбудовувати його використання в навчальний процес.

Більшість науковців пропонують інтегрувати Інтернет у навчальний процес із збереженням традиційних методів навчання. Але використання Інтернету на уроках не повинно бути самоціллю. Щоб правильно визначити місце і роль Інтернету у вивченні іноземної мови, необхідно знайти чіткі відповіді на питання: для кого, навіщо, коли і в якому обов'язку його слід

використовувати [11, с. 10]. Відповіді на ці питання слід шукати на етапі підготовки до уроку англійської мови, залежно від типу, мети та очікуваних результатів.

Роль вчителя у використанні Інтернет-ресурсів у навчальному процесі є однією з найбільш часто обговорюваних тем. Можна лише погодитися з науковцями, які вважають, що робота з Інтернетом вимагає від учителя дуже високих особистих якостей і професійної підготовки [11, с. 12].

Залежно від рівня залученості вчителя розрізняють три типи уроків: з домінуючою роллю вчителя, координуючою роллю та домінантною роллю учня. Доцільно віддати перевагу другому підходу, який базується на проєктній діяльності учнів, але водночас не знижує значення двох інших на окремих етапах навчання та показує можливість їх використання. Залежно від рівня учнів, теми та вибору місця.

Всесвітня павутина є потужним інструментом для викладання та навчання. Як наголошують методисти, для того, щоб засоби нових інформаційних технологій були ефективними у шкільній освіті, необхідно створити певну систему, що передбачає інше розуміння: характер викладання та навчання; роль учителя та учнів у цьому процесі; взаємини між учителем і учнями; оснащення робочих місць для навчального процесу [26, с. 55].

Інтернет забезпечує доступ до накопичених знань у текстовому та графічному вигляді. Телебачення, фільми та інфографіка надають учням можливість отримати візуальну інформацію. Давно відомо, що візуальна інформація засвоюється краще, ніж текстова (скажи мені і я забуду, покажи мені і я запам'ятаю, дозволь мені діяти самостійно і я навчуся). Багато проєктів інтегрують вербальну та графічну інформацію, звук і анімацію. Сучасні учні повинні навчитися демонструвати розуміння ідей, фактів, концепцій і теорій, а не просто запам'ятовувати їх. Для цього необхідно створити належні рамкові умови для вчителів і учнів. Педагоги повинні працювати разом, щоб допомогти учням успішно працювати над проєктами з використанням інтерактивного гіпертексту та мультимедійного середовища. Поступово вони все активніше

залучатимуться до дослідницької та творчої діяльності та розвиватимуть свої знання на основі опрацювання джерел інформації, яку отримують не лише у школі, а й з усього світу [34, с. 90].

Для ефективного проектування таких занять необхідно з'ясувати, які форми роботи з Інтернет-контентом існують, наскільки вони доцільні та ефективні залежно від цілей уроку. Сучасні методисти пропонують такі форми роботи з Інтернет-контентом:

1. Використання Інтернет-ресурсів під час вивчення нової теми (підбір додаткових матеріалів, візуалізацій, відео- та аудіофрагментів). Учитель пояснює учням мету та завдання, роздає/розсилає картки із завданнями та адресами сайтів, пропонується учням переглянути матеріал, вибрати потрібне та запропонувати використати його при вивченні теми).
2. Самостійна або групова робота учнів з використанням Інтернет-ресурсів для створення звітів та новин (активне використання вищезазначених пошукових систем).
3. Участь у міжнародних проєктах (вибір тем проєктів, які входять до програми та стосуються подій у місті та школі).
4. Електронне листування (даний вид діяльності потребує певної технічної підготовки, бажано, щоб кожен учень мав свою поштову скриньку).
5. Створення власних веб-сайтів (така форма добре працює за кордоном, але досить складна для українських шкіл (на нашу думку, її ще можна використовувати у старших класах з так званим «інформаційним» профілем)).
6. Спілкування між педагогами, обмін досвідом, створення мережових взаємодій між вчителями з усіх країн [34, с. 91].

Можна доповнити цей список опціями, пов'язаними з дистанційним навчанням через Інтернет, а також участю в різноманітних конкурсах, текстових і голосових чатах, проходженням онлайн-тестів.

Враховуючи останній стрімкий розвиток комп'ютерних технологій та збільшення швидкості Інтернету, доцільно розширити ці можливості,

включивши використання веб-камер під час Zoom-конференцій, онлайн-спілкування загалом, проведення відеокурсів тощо [44, с. 10].

На основі методичних праць можна виділити таку послідовність розробки завдань на основі Інтернет-ресурсів:

1. Перегляньте навчальну програму та виділіть заходи, які погано підходять для навчання та не мотивують чи залучають учнів.
2. Проаналізуйте недоліки цих завдань і подумайте, як їх удосконалити, використовуючи ресурси Інтернету. Пам'ятайте, що не існує єдиного інструменту для всіх завдань і для всіх учнів. Тому потрібно експериментувати, проявляти фантазію і створювати різноманітні, індивідуальні завдання.
3. Після визначення та розробки завдання потрібно знайти галузь або веб-сайт, який ви хочете використовувати, наприклад, чат, список розсилки, веб-сайт. Слід розробити відповідні критерії оцінки та вибору місця розташування. Це залежить від вашої ситуації та того, як ви хочете використовувати Інтернет. Корисні критерії можуть включати оцінку педагогічних елементів, таких як зміст, доступність і додана цінність, функціональні елементи, елементи дизайну, такі як швидкість і гнучкість, і зручність використання.
4. Після того, як ви вибрали сайт, ви можете почати проєктувати завдання, які відповідають як вашим цілям, так і вибраному місці [44, р. 11].

Розробляючи завдання, пам'ятайте, що воно не повинно просто інтерпретувати щось, що можна зробити без Інтернету. Учням дуже корисно, якщо діяльність веде до різних форм навчання, створює реальні можливості для спілкування та сприяє взаємодії та співпраці. Завдання повинні дозволяти учням оцінювати, переглядати, публікувати, порівнювати, моделювати, створювати, досліджувати, висувати гіпотези, організовувати, сперечатися, брати інтерв'ю, слухати, спостерігати, розповідати, експериментувати, грати та звітувати. При цьому завдання такого типу сприяють формуванню та розвитку

інформаційних компетентностей учнів. Ви можете створити кілька завдань різної складності, щоб розвивати свої навички говоріння, письма та аудіювання.

Організація онлайн-завдань зазвичай складається з трьох кроків:

1. Підготовка – вдосконалення мовленнєвих навичок, актуалізація вже набутих знань, вивчення лексики, мотивація та адаптація учнів до подальшої роботи, вступ до теми.
2. Робота в Інтернеті - пошук, читання та письмо, обробка конкретної інформації та внесення її до бланків відповідей, пошук відповідей на запитання тощо. На цьому етапі учні повинні чітко розуміти, що їм потрібно зробити і скільки часу доступні для виконання завдання.
3. Робота на уроках поза Інтернетом – обмін отриманою інформацією, обговорення того, що учні знайшли, чому вони навчилися, що вони робили або не робили під час роботи в Інтернеті [52, с. 3].

Вчителям, які вирішать скористатися поданими зразками завдань, можна дати наступні поради:

1. Кожного разу, коли вчитель використовує ІКТ на уроці, він або вона повинні мати резервний план проведення уроку на випадок збою обладнання, поганого підключення до Інтернету або відключення електроенергії.
2. Під час занять можна організувати роботу безпосередньо в Інтернеті або завантажити кілька сторінок або потрібну частину сайту на свій диск. Краще, якщо завдання будуть передбачати роботу в парах або групах, оскільки це сприяє розвитку комунікативних навичок і навчанню спільної роботи, а також запобігає тому, що комп'ютер стає перешкодою для спілкування на уроці.
3. У кабінеті інформатики повинно бути вільне місце, яке необхідно збільшувати залежно від кількості учнів. В ідеальному класі має бути простір без комп'ютера для групової роботи, дискусій та інших завдань. Обладнання та таблиці не повинні заважати зоровому контакту вчителя з класом, роботі на дошці та переміщенню між групами [58, с. 14].

Крім того, слід враховувати певні міркування щодо організації та використання форм і методів навчання, які тісно пов'язані з ІКТ і які вчитель має враховувати при їх застосуванні. Під час підготовки та використання різноманітних форм дистанційного навчання та використання ресурсів Інтернету слід пам'ятати, що:

- попередня підготовка, наприклад, до проведення вебінарів, є запорукою їх успіху. Не забувати про наявність необхідного обладнання та встановлення каналу передачі даних через Інтернет. Для цього необхідно було б перевірити наявність ресурсів даних, щоб мінімізувати різні ризики;
- також важливо заздалегідь вибрати тему, визначити мету та завдання, пов'язані з використанням засобів ІКТ, описати та точно визначити навички та компетенції, які вчитель хоче розвинути, та алгоритм формування успішності учнів;
- відбір матеріалу, розподіл його на логічні одиниці, розробка відповідних засобів ІКТ та написання сценарію є важливими для проведення віртуального уроку;
- залежно від мети проведення уроку варто продумати відповідні інструменти оцінювання успішності, форми рефлексії, реалізації та зворотного зв'язку між учасниками навчального процесу [58, с. 15].

Отже, форми і методи формування інформаційно-комунікаційних компетентностей учнів засобами ІКТ характеризуються різноманітністю. Важливо, щоб учні ще в школі вміли використовувати технології інформаційного суспільства для підтримки критичного мислення та відповідного ставлення до доступної інформації, а також відповідально використовувати інтерактивні медіа. Нарешті, інформаційно-комунікаційна грамотність включає здатність підключатися до соціальних, культурних і професійних спільнот і мереж, здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології для розвитку критичного мислення та підтримки творчості та інновацій.

1.3. Методика реалізації системи дистанційного навчання англійської мови в сучасних реаліях педагогічної практики

Ситуація в Україні вимагала активного включення дистанційного навчання в навчальний процес у закладах загальної середньої освіти. Дистанційна освіта – це нова форма організації навчання, заснована на поєднанні традиційних та інноваційних інформаційних засобів і цифрових методів навчання, що дозволяє отримати повну та якісну освіту або підвищити кваліфікацію в умовах дистанційного навчання чи роботи. Завдяки належній організації методичної роботи в школах, метою якої є реальна та ефективна підтримка вчителів у підвищенні медіакультури, спрямована на впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчальний процес, педагоги можуть зіткнутися з неочікуваним викликом – роботу у віддаленому режимі [62, с. 4].

Серед вітчизняних і зарубіжних наукових досліджень, присвячених різним аспектам дистанційного навчання (ДН), кількість яких за останні роки значно зросла, набули поширення терміни «дистанційне навчання (distance learning)», «дистанційна освіта (distance education)», «електронне навчання (e-learning)», «електронна освіта (e-education)», «навчання на відстані», інші суміжні поняття, які почасти використовуються неоднозначно і розтлумачуються по-різному.

Однією з причин труднощів розуміння поняття «дистанційне навчання» є термінологічна плутанина та відсутність єдиного розуміння змісту основних дефініцій, пов'язаних із цим поняттям. Ми можемо нарахувати щонайменше тридцять еквівалентних термінів, які з'явилися за останні 15-20 років. Наприклад, можна віднести: «викладання на відстані (teaching at a distance)», «діалогове/онлайн навчання (online learning)», «ресурсно-орієнтоване навчання (resource-based learning)», «мережеве навчання (network learning)», «відкрите навчання (open learning)», «електронне навчання (e-learning)» і т.д. [75, с. 112].

Останнім часом в Україні замість терміна «онлайн-освіта» використовується популярний за кордоном термін «електронна (дистанційна) освіта». Електронне навчання – це інтерактивне навчання, при якому навчальні матеріали (навчальний контент) доступні в режимі діалогу (онлайн) і

забезпечують автоматичний зворотний зв'язок щодо навчальної діяльності учня. Діалог з реальними людьми може бути включений або не включений в онлайн-навчання, але увага зосереджена більше на матеріалі уроку, ніж на спілкуванні між учнями та педагогами. Дуже часто використовується як узагальнюючий термін і як синонім терміну діалогічне навчання (онлайн) – електронне навчання [62, с. 5].

На початковому етапі дистанційна освіта також розумілася як вид дистанційної освіти через нерозвиненість її понятійного апарату. Це дозволяє зрозуміти ототожнення деяких авторів з дистанційним навчанням і дистанційною освітою і подальше неприйняття ними цієї позиції. Саме тут дослідники дистанційного навчання відрізняють відокремлюють заочну форму від дистанційної форми навчання: дистанційне навчання не є варіацією чи вдосконаленою версією заочного навчання. Це нова, експресивна та передова форма навчання з більшим потенціалом.

Дистанційне навчання як нова форма навчання не є модернізацією чи еквівалентом заочного навчання, яке, до речі, не скасовано і має своє місце в системі навчання впродовж життя. Відмінність полягає у зверненні уваги на такі ознаки, першою з яких є інтерактивність: інтерактивність вчителя та учня при дистанційному навчанні з використанням Інтернет-технологій. Інша відмінність стосується способу реалізації елементів системи дистанційної освіти, тобто різних типів і форм навчання, структури та організації навчальних матеріалів. Ще одна відмінність полягає в способі управління пізнавальною діяльністю учнів, на який впливає використання Інтернету [75, с. 113].

Слід зазначити, що деякі автори порівнюють дистанційне та очне навчання не лише з точки зору ефективності чи корисності обох форм, а й з точки зору їх природи. Дистанційне навчання має певні особливості: оскільки це явище, характерне для кожної країни (кожна країна має власну систему), дистанційне навчання на основі інформаційних технологій (ІТ) є міжнародним і глобальним [50, с.87].

Мається на увазі, що національний елемент тієї чи іншої освітньої системи, що забезпечується на даній території, обов'язково охоплюється дистанційним навчанням, оскільки сприймається переважно громадянами країни, в якій воно здійснюється, тоді як у випадку дистанційного навчання на Інтернет, глобальний вимір, просторові межі розмиті, що робить навчання глобальним: його можуть проходити люди з різних континентів, незалежно від країни, в якій проводиться курс. Як бачимо, освіта в цьому випадку не має чітко окресленого національного характеру [6].

Дистанційне навчання – форма організації та реалізації освітнього процесу, за допомогою якої педагогічна взаємодія його учасників (об'єкта навчання та суб'єкта навчання) відбувається переважно екстериторіально. Безпосередній педагогічний вплив та особиста присутність на індивідуальних заняттях під час навчального процесу не є обов'язковими.

В Україні замість терміна онлайн-освіта останнім часом використовується популярний за кордоном термін електронна (дистанційна) освіта. Електронне навчання (e-learning) – це інтерактивне навчання, при якому навчальні матеріали (навчальний контент) доступні в режимі діалогу (онлайн) і забезпечується автоматичний зворотний зв'язок щодо навчальної діяльності учня. Діалогічне спілкування з реальними людьми може бути включене або не включене в онлайн-навчання, але воно більше зосереджується на навчальному матеріалі, ніж на спілкуванні між учнем і вчителем. Дуже часто вживається як узагальнюючий термін і як синонім до терміна діалогове навчання (онлайн) – on-line learning [25, с. 146].

Слід зазначити, що деякі автори порівнюють дистанційне й очне навчання не лише з точки зору ефективності чи переваг тієї чи іншої форми, а й з точки зору їх характеру: «Існують деякі особливості ДН: якщо заочне навчання є типово національним феноменом (в кожній країні своя система), то ДН на базі інформаційних технологій (ІТ) має інтернаціональний та глобальний характер [25, с. 147]».

Зрозуміло, що національний елемент тієї чи іншої освітньої системи, що надається на даній території, обов'язково охоплюється дистанційним навчанням, оскільки воно здійснюється переважно громадянами країни, в якій воно викладається, тоді як просторові межі в ДН можуть використовувати Інтернет, що робить навчання глобальним: у ньому можуть брати участь люди з різних континентів, незалежно від країни, в якій проходив курс. Як бачимо, освіта в цьому випадку не має чітко вираженого національного характеру [15, с. 90].

Н. Домаскіна характеризує ДН як очно/заочну форму навчання, в освітньому процесі якої використовуються найкращі традиційні та інноваційні засоби, а також форми навчання на основі комп'ютерних технологій і телекомунікацій [19].

В. Биков, В. Кухаренко, Н. Сиротенко, О. Рибалко, Ю. Богачков вважають, що освітній процес – це форма організації та реалізації навчального процесу, за допомогою якої його учасники здійснюють освітню взаємодію переважно екстериторіально (тобто на відстані, яка без залучення безпосередня навчальна взаємодія учасників, допускає та передбачає зустрічі віч-на-віч, інакше, якщо учасники територіально розташовані за межами можливої безпосередньої навчальної взаємодії та якщо під час навчального процесу особиста присутність на окремих заняттях не є обов'язковою) [4, с. 117]. З цієї причини система освіти на сьогодні вважається ефективним засобом забезпечення неперервності освіти на шляху її демократизації, гуманізації та масштабованості.

Виявилось, що сьогодні існує величезна кількість визначень поняття «дистанційне навчання», яке є інноваційною формою навчання, має багато особливостей, може використовуватись у всіх видах освітньої практики, забезпечуючи при цьому розвиток творчого підходу та особистісний елемент навчального процесу. Основою навчального процесу в цих умовах є інтенсивна, спрямована і контрольована самостійна робота учня, який може навчатися в зручному місці, за індивідуальним розкладом, з можливістю спілкування з педагогом за допомогою різноманітних технічних засобів [74, с. 36].

Інноваційні методи з використанням засобів ІКТ є альтернативою традиційній освіті. Така форма організації навчання є найбільш доступною для роботи в умовах карантину та війни. Комп'ютерні навчальні програми для вивчення іноземних мов дають змогу створювати різноманітні види мовленнєвої діяльності та поєднувати їх у різноманітних поєднаннях, розуміти мовні явища, сприяють формуванню мовних навичок, створюють ситуації спілкування, автоматизують мовленнєву діяльність, забезпечують реалізацію індивідуальний підхід та активізація самостійної роботи учнів у системі навчання.

Наприклад, використання ІКТ у дистанційному вивченні іноземних мов, особливо англійської, дає можливість вивчати їх онлайн на спеціально розробленому Британською Радою сайті. Він містить сотні сторінок аудіо, текстових, відеоматеріалів та понад 2000 інтерактивних вправ. Можна зареєструватися на сайті та додавати власний контент, спілкуватися з іншими користувачами та завантажувати безкоштовні ресурси.

Під час підготовки уроків вчителі можуть використовувати ресурси Інтернету, доступні на спеціальних сайтах для вчителів англійської мови. Усі існуючі освітні платформи, що реалізують використання ІКТ у навчанні іноземних мов, надають достатні можливості для ефективно організації процесу дистанційного навчання: навички письма добре розвиваються, коли учні використовують чати та форуми, де вони можуть спілкуватися. Є можливості для розвитку навичок аудіювання, оскільки учні не прив'язані до обмеженої кількості прослуховувань матеріалу; дуже легко робити перевірку якості виконання самостійних завдань; ефективний розвиток навичок говоріння [20, с. 5].

Учні можуть зробити аудіозапис власного мовлення іноземною мовою (наприклад, переказ тексту або підготовлений монолог). Використання ІКТ у дистанційному навчанні іноземних мов може успішно та ефективно доповнити систему дистанційного навчання.

Слід зазначити, що система ІКТ у дистанційному навчанні базується на трьох основних принципах: навчання від носіїв іноземної мови, навчання з автентичних матеріалів та безкоштовне навчання.

Використання Інтернет-ресурсів створює широкі можливості для дистанційного навчання та урізноманітнює форми роботи, що стимулює інтерес учнів до вивчення іноземних мов. Однак використання сучасних засобів ІКТ для дистанційного навчання іноземних мов може мати низку негативних наслідків. Зокрема, пов'язані з повною індивідуалізацією певні недоліки, які виражаються в мінімізації обмеженого живого спілкування в навчальному процесі та уможливають спілкування у формі «діалогу з комп'ютером». Це призводить до того, що учні, які активно брали участь у суб'єкт-суб'єктній взаємодії, припиняють свою діяльність для роботи з засобами ІКТ. Недостатньо практикують діалогічне спілкування. Іншим істотним недоліком є обмеженість соціальних контактів, соціальної взаємодії та спілкування. Використання недостовірних інформаційних ресурсів, опублікованих в Інтернеті, часто призводить до негативних наслідків [32, с. 38].

Водночас використання ІКТ сприяє розвитку навичок усної мови, а також навчанню лексики та граматики, забезпечуючи тим самим справжній інтерес і, отже, ефективність. Інтернет-ресурси розвивають навички, важливі не тільки у вивченні іноземної мови. Це головним чином включає розумові операції аналізу, синтезу, абстракції, ідентифікації, порівняння, контрасту, передбачення, а також словесні та семантичні попередження.

Розглянемо деякі варіанти організації дистанційного навчання іноземних мов у синхронному режимі з реалізацією ІКТ.

1. Використання платформ дистанційного навчання (Moodle, Google Classroom та ін.). Педагог створює дистанційний курс (клас), реєструє здобувачів освіти у курсі (або надає їм код приєднання до класу Google Classroom).
2. Проведення вебінарів, відеоконференцій (BigBlueButton, Google Hangouts, YouTube та ін.). Учитель (викладач) створює обліковий запис

у відповідному сервісі, планує трансляцію та надсилає посилання на заплановану трансляцію здо-бувачам освіти на електронні скриньки.

3. Проведення чатів — спілкування користувачів мережі в режимі реального часу через месен-джери: Viber, Messenger, Telegram, WhatsApp; також можливість проведення чатів надає пошта Gmail.
4. Використання спільних документів Google (документів, презентацій, електронних таблиць, малюнків тощо) дозволяє організовувати роботу в реальному часі. Здобувачі можуть як разом створювати документи (записувати відповіді, думки, формули, разом створювати слайди тощо), так і коментувати їх [32, с. 39].
5. Microsoft Teams — це платформа для командної роботи в Microsoft Office 365, яка об'єднує користувачів, вміст і інструменти, необхідні команді для більш ефективної роботи. Програма об'єднує все в спільному робочому просторі, який включає чат для зустрічей, обмін файлами та корпоративні програми. Інструментарій Microsoft Teams включає всі елементи, необхідні для проведення онлайн-курсів: віртуальні курси, форуми, відеоконференції, листування в чатах.
6. Zoom — це платформа для відеоконференцій, яка дозволяє вам віртуально зустрічатися з іншими за допомогою відео, аудіо або обох. Брати участь у такій відеоконференції можна за допомогою веб-камери на комп'ютері, телефоні чи планшеті.
7. Skype — відома платформа для відео- та аудіодзвінків. Напевно, у кожного на пристрої встановлено додаток з такою назвою, тому навряд чи системні вимоги стануть перешкодою або незручністю для вчителів або батьків. Skype працює як на стаціонарних комп'ютерах, так і на гаджетах, реєстрація швидка і без проблем. Можна задавати питання віч-на-віч, надсилати файли, листуватися в чаті, показувати презентації, відтворювати аудіо та відео на екрані в демонстраційному режимі, доступні опитування [32, с. 40].

Використання ІКТ у вивченні іноземних мов дає можливість відійти від традиційних форм навчання; підвищення індивідуалізацію навчальної діяльності учнів; оптимізувати засвоєння мовних структур і граматичних правил; подолати монотонність навчання у формуванні мовних і комунікативних умінь учнів. Використання мультимедіа як засобу ІКТ сприяє кращому засвоєнню навчальної інформації на уроці. Використання ІКТ у навчанні іноземних мов може стати важливим чинником збагачення індивідуальної основи інтелектуального, естетичного та морального розвитку учнів. Використання презентацій на уроках англійської мови під час дистанційного навчання доповнює навчальний процес, є його невід'ємною частиною, підвищує активність учнів, розвиває їх уміння, сприяє засвоєнню знань, розширює кругозір та покращує якість освіти. Структурування та подання навчального матеріалу за допомогою презентацій дозволяє передавати великий обсяг інформації в стислому вигляді [3, с. 90]. Тому створення мультимедійних презентацій підвищує активність учня як суб'єкта навчального процесу. Для цієї роботи рекомендовано використовувати програму PowerPoint, за допомогою якої учні можуть створювати презентації за результатами дослідницької діяльності.

Ця ефективна форма дозволяє узагальнювати, практикувати, повторювати, систематизувати та створювати нові речі на основі того, що ви дізналися. Підготовка вчителя та учнів до уроку відбувається поетапно.

- ⇒ I етап – учитель визначає тему, завдання уроку та час.
- ⇒ II рівень – учитель знайомиться з теоретичним матеріалом із заданої теми, розробляє план уроку; вибрати літературу
- ⇒ III етап - учні діляться домашніми завданнями за два тижні до курсу. Для цього клас поділяють на кілька груп з урахуванням психологічної сумісності. Повідомляється тема, в кожній групі призначається консультант (спікер), який допомагає вчителю в підготовці та проведенні уроку.

⇒ IV етап - вчитель разом з консультантом, який працює зі своєю групою, проводить 2-3 індивідуальні консультації з учнями, допомагає підібрати необхідний теоретичний матеріал, визначає обсяг виступу, пише конспект, підбирає демонстраційний матеріал, оформлення сторінки презентації [3, с. 91].

Під час самостійної роботи не потрібно обмежувати власну ініціативу учнів. До кожної ідеї потрібно ставитися з повагою і намагатися створити сприятливу ситуацію.

Вибравши тему, потрібно визначити зі своїми учнями ідею та обговорити її разом. Продумати заздалегідь можливі варіанти дослідження проблем. Потім формуються групи: одна група підбирає демонстраційні матеріали та створює слайди, готуючи до них текстову інформацію, інша займається презентацією, дизайном та анімацією. Потрібно також обговорити можливі методи пошуку, збору інформації та методи проектування. Іншу групу учнів можна підготувати до роботи над виданням [8, с. 21].

Презентації на уроках іноземної мови в контексті формування життєвих цінностей учнів на уроках англійської мови можна використовувати на всіх етапах навчального процесу: при поясненні нового матеріалу, закріпленні, повторенні, контролі якості знань. Досвід використання презентацій у вивченні іноземної мови дозволяє узагальнити та систематизувати ефективні прийоми використання інформаційно-комунікаційних технологій на практиці [30, с. 51].

Використання презентацій у навчанні іноземних мов також підвищує ефективність та якість навчального процесу за рахунок впровадження навичок ІКТ, активізує пізнавальну діяльність та поглиблює міжпредметні зв'язки. Сучасні технології дозволяють не тільки відслідковувати думки учнів, а й моделювати їх розумові процеси. Нині стандарт викладання іноземної мови покладає на вчителя таку організацію навчального процесу, в якій акцент робиться на активну та самостійну пізнавальну діяльність учнів. Завдяки такому підходу учні не лише отримують нові знання, а й розвивають свої інформаційно-комунікативні навички, а також уміння шукати необхідну

інформацію в різноманітних джерелах (Інтернет, підручники, енциклопедії тощо) та перекладати її з єдиної форми до іншої (з тексту - в таблицю або схему, з зображення, схеми діаграми - в текст), використовувати при вирішенні навчальних завдань (підготовка доповіді, презентації і т.д.), публічно виступати, вести діалог, брати участь в обговоренні [49, с. 6].

Використання презентацій у вивченні іноземної мови розвиває творчі здібності учнів, підвищує інтерес до предмету та спонукає до вивчення більш серйозних тем. Завдяки готовим презентаціям можна значно скоротити час на підготовку уроків. Вони містять якісні зображення та ілюстрації, загальну інформацію, додаткові матеріали для розширення кругозору або матеріали для поглибленого вивчення. Можна використовувати презентації з інтерактивними лабораторними роботами, робочими моделями, таблицями та малюнками. Вони дають змогу наочно пояснити явища та процеси [17, с. 58].

Використання презентацій відкриває величезні практичні можливості, які дозволяють проводити різні форми навчання на якісно новому рівні. Учні готують презентації, використовуючи різні цифрові середовища, редактори та ресурси, а також програми MS Office. Учитель ставить учням конкретне завдання, учні самі обирають технологію виконання цього завдання, а вчитель оцінює кінцевий результат. Важливо, щоб використаний у презентації матеріал (схеми, діаграми, текстова інформація, анімація, відео, наочні посібники) був логічним і містив необхідну детальну інформацію [58, с. 14].

Використання презентацій у навчанні іноземних мов вирішує такі актуальні проблеми:

- удосконалення навичок самостійної роботи учнів в інформаційних базах даних та в Інтернеті;
- сприяє розвитку життєвих навичок учнів;
- удосконалює знання учнів з мови, робить процес навчання більш цікавим і змістовним [49, с. 7].

Використання презентації в поєднанні з традиційним підручником сприяє:

- забезпечує персоналізований та диференційований підхід до навчання;

- забезпечує реалізацію інтерактивного підходу (постійний контакт з комп'ютером, постановка питань, що цікавлять учня, та отримання відповідей);
- підвищує пізнавальну активність учнів за допомогою різноманітної відео- та аудіоінформації;
- отримує контроль за допомогою тестів і системи питань самоконтролю [58, с. 15].

До форм роботи з презентаціями Microsoft Power Point на уроках іноземної мови відносяться:

- вивчення словникового запасу;
- навчання діалогічної і монологічною промови;
- відпрацювання граматичних явищ.

Завдяки таким формам роботи на уроці можна проєктувати та поєднувати різні види мовленнєвої роботи в різноманітних комбінаціях, усвідомлювати мовні явища, розвивати мовні навички, створювати ситуації спілкування та автоматизувати мовленнєві та мовленнєві дії. Впровадження в навчальний процес Microsoft Power Point не виключає традиційних засобів навчання, а гармонійно поєднує всі етапи навчання: ознайомлення, навчання, застосування, контроль [69].

Мультимедійна презентація іншомовного матеріалу – це спосіб подання творчо розробленої вчителем лінгвістичної інформації учням конкретного віку у вигляді логічно завершеної добірки слайдів на певну тему. Мультимедійна презентація базується на використанні аудіовізуальних можливостей інформаційних технологій. Технологія безпосереднього використання мультимедійних презентацій у навчальному процесі на уроках англійської мови включає декілька етапів: переддемонстраційний, демонстраційний, після-демонстраційний, рефлексійний [56, с. 22].

Переддемонстраційний етап включає: усунення мовних труднощів, перевірку розуміння раніше вивчених лексичних одиниць, повторення необхідного граматичного матеріалу та формулювання мети і завдань для

учнів. На етапі показу новий матеріал подається з супроводжуючими коментарями вчителя, редагується зміст кожного слайда і, за необхідності, повторюються необхідні слайди. Після демонстраційний етап включає вправи у формі запитань і відповідей, конспектування учнями, самостійне формулювання ними правил, повторення лексичних одиниць.

Етап рефлексії включає аналіз і висновки вчителя щодо ефективності підготовки та проведення мультимедійної презентації. Крім того, результати проведеної роботи критично аналізуються та презентація коригується з урахуванням виявлених прогалин; покращення їх подальших показників [3, с. 90].

Наступні технічні навички PowerPoint допоможуть учителю створювати презентації:

- ⇒ Шаблони – дозволяють вибрати відповідний зразок дизайну слайда в залежності від теми презентації.
- ⇒ Розмітка слайда – набір заповнювачів для структури слайда, якими є текст, зображення, таблиці, діаграми, графіка, аудіо- та відеофайли.
- ⇒ Фон слайда є основою змістовного вмісту. Фон може бути однотонним, різнокольоровим, фактурним або з малюнком. Можна використовувати зображення або фотографію як фон.
- ⇒ Приховані слайди – їх можна використовувати для використання однієї і тієї ж презентації на різних етапах роботи над темою [56, с. 23]. При цьому вчитель свідомо приховує слайди, які хотів би використати на іншому уроці, наприклад для розширення чи поглиблення вже вивченого матеріалу.
- ⇒ Ефекти переходу зображення – це способи переходу від одного зображення до іншого з наступним виділенням важливих фрагментів презентації [56, с.24]. Найбільш оптимальними для навчальних цілей є т. зв. «прості» ефекти, особливо для функцій «вхід» і «вихід» - освітлення, збільшення, обертання, збільшення; для функції «Висвітлення»: приховування, затемнення, додаткові кольори, виділення.

- ⇒ Замітки – головною особливістю є графічне пояснення кожного слайда в презентації. Нотатки можуть бути довгими або короткими. У розділі заміток кожного слайда можна ввести всю шкалу часу або окремі її етапи.
- ⇒ Примітки – вони не відображаються в режимі показу презентації і можуть бути корисними на технічному етапі показу слайдів, оскільки дозволяють виділити той чи інший об'єкт на слайді [56, с. 25].

Завдяки програмі PowerPoint, що входить до складу пакета Microsoft Office, можна створювати презентації з анімаційними ефектами окремих об'єктів (текстів, фотографій, малюнків), зі звуком, переглядати відеофрагменти та за допомогою гіперпосилань змінювати певну послідовність показу слайдів. Подання інформації за допомогою PowerPoint також є матеріалом для самостійного вибору, і ця програма може бути використана для охоплення всіх видів усної діяльності учня (письма, читання, говоріння, аудіювання та перекладу) [35, с. 48].

Форми та місце розміщення мультимедійної презентації (або її окремого слайда) протягом уроку залежать від змісту уроку та мети, яку ставить перед собою вчитель. Ось кілька поширених і найбільш ефективних методів використання таких програм:

1. При вивченні нового матеріалу. Це дозволяє ілюструвати різними образотворчими засобами. Додаток особливо корисний у випадках, коли необхідно показати динаміку розвитку процесу.
2. Під час налаштування нової теми.
3. Перевірити свої знання. Комп'ютерні тести – це самоперевірка та самореалізація, це хороший стимул до навчання, це засіб активності та самовираження. Для вчителя це спосіб перевірки якості знань, програмований спосіб конспектування.
4. Розширення знань як додатковий матеріал до уроку.
5. При перевірці незалежних зовнішніх завдань. Крім усного, він дозволяє візуально контролювати результати.

6. При вирішенні завдань педагогічного характеру. Допомагає при виконанні та контролі проміжних і кінцевих результатів самостійної роботи [3, с. 91].

Учитель може використовувати ряд готових мультимедійних презентацій, створених колегами та розміщених на професійних сайтах і форумах, значно скорочуючи енергетичні витрати, пов'язані з підготовкою до уроку, або створити власну презентацію для конкретного уроку чи теми. Цінність презентацій, створених учителем, полягає в тому, що вони викладають учням матеріал стисло й у потрібному порядку; немає нічого зайвого, все «працює» на досягнення цілей і завдань конкретного уроку, на відміну від готових відео та слайдів. Крім того, викладений матеріал є хронологічно зрозумілим, інформативним і лексично структурованим, значною мірою відповідає темі уроку [15, с. 101].

Позитивний ефект мультимедійної презентації забезпечується реалізацією принципу наочності, наочності викладу навчального матеріалу, концентрації уваги завдяки віртуальній різноманітності, економії часу під час уроку, повторюваності (повторення, стисле відтворення матеріалу попередніх класів) тощо. Науково та методично дозоване використання мультимедійних презентацій активізує навчальну діяльність учнів, індивідуалізує процес вивчення іноземної мови, сприяє формуванню життєвих цінностей учнів на уроках англійської мови, урізноманітнює форми навчання, сприяє інтелектуальному розвитку та розвитку творчих здібностей учнів, підвищує інтерес до навчання та ступінь володіння англійською мовою сприяє формуванню життєвих цінностей учнів на уроках англійської мови. Враховуючи всі позитивні та негативні наслідки використання інформаційно-комунікаційних засобів, можна зробити висновок, що вони ефективні у поєднанні з традиційними методами та сприяють якісному розвитку вмінь і навичок учнів [15, с. 102].

Позитивні результати приносить використання презентацій на уроках іноземної мови. Водночас важливою є роль учителя як наставника в організації

ефективної навчальної діяльності, спрямованої на формування знань учнів та їх практичне застосування. Додавання комп'ютера до регулярних занять дозволяє вчителю значно урізноманітнити процес навчання, зробити його цікавішим і насиченішим. Комп'ютер не замінює вчителя, а доповнює його. Кожен урок дарує учням заряд, і навіть ті, хто відстає, отримують задоволення від роботи за комп'ютером. З іншого боку, цей метод навчання також дуже цікавий для вчителів: він дає змогу краще оцінити й зрозуміти навички та знання дитини, сприяє пошуку нових форм і методів навчання [20, с. 6].

Звичайно, педагогічна ефективність використання програмних середовищ залежить не лише від самих електронних засобів, а й від підготовки вчителів до їх використання та наявності обладнання в школі. Таким чином, використання презентацій на уроках іноземної мови сприяє розвитку творчих здібностей учителя та учнів, підвищує інтерес до предмету та спонукає учнів до опанування серйозних предметів.

Не можна заперечувати, що комп'ютер у сучасній школі не вирішує всіх завдань, а залишається лише багатофункціональним засобом технічного навчання. Тому комп'ютерні освітні засоби мають великі перспективи для активізації творчої діяльності. Учень як реципієнт готової навчальної інформації, стає активним суб'єктом навчання. Може самостійно отримувати необхідну інформацію і навіть винаходити і конструювати необхідні методи роботи. Тому впровадження ІКТ-технологій у дистанційне навчання іноземних мов створює умови для інтенсифікації навчального процесу. Вони дозволяють практично використовувати психолого-педагогічні досягнення, які забезпечують перехід від механічного засвоєння знань до оволодіння вмінням самостійно здобувати нові знання. Інформаційно-комунікаційні технології сприяють розкриттю, збереженню та розвитку особистісних якостей здобувачів освіти.

Висновок до розділу 1

1. Аналіз наукової літератури в контексті проблеми дослідження та педагогічного досвіду показали, що поняття «інновації», «компетентніший підхід», «ключові компетенції», ІКТ-компетенції (інформаційно-комунікаційно-технологічні компетенції) стали більш актуальними в освіті за останні роки.

Визначення інформаційно-комунікаційної компетентності введено на основі визначення культури ІКТ. ІКТ-грамотність стосується використання цифрових технологій, інструментів комунікації та/або мереж для доступу, управління, інтеграції, оцінки та створення інформації, що діє в сучасному суспільстві.

2. На сучасному етапі розвитку педагогіки термін «інформаційна компетентність» є досить широким і неоднозначним. У дослідженнях науковців термін «інформаційна компетентність» трактується як: комплексна одиниця – психологічна освіта, що ґрунтується на інтеграції теоретичних знань, практичних навичок у сфері інноваційних технологій та низки особистісних характеристик; нова грамотність, яка передбачає здатність особистості активно та самостійно обробляти інформацію та використовувати технологічні засоби для прийняття принципово нових рішень у непередбачених ситуаціях.

Сформована ІК-компетентність у застосуванні ІКТ включає: використання ІКТ у навчанні та повсякденному житті; раціональне використання комп'ютера та засобів обчислювальної техніки під час вирішення завдань, пов'язаних з обробкою, пошуком, систематизацією, зберіганням, представленням і передачею інформації; будівництвом інформаційних моделей і досліджувань їх за допомогою засобів ІКТ.

Інформаційно-комунікаційна компетентність означає впевнене володіння учнями всіма базовими навичками володіння ІКТ для вирішення проблем, що виникають у навчальній та іншій діяльності, з наголосом на розвитку когнітивних, етичних і загальних технічних навичок.

3. Однією з вимог до формування інформаційно-комунікаційної компетентності учнів є високий рівень ІКТ-компетентності самих учителів. На жаль, відсоток вчителів, які використовують ІКТ на своїх уроках, поки що недостатній. Використання інформаційних технологій відіграє важливу роль у розвитку інформаційних навичок учнів, і завданням усіх учителів сьогодні є повніше розглянути зміст і методи викладання предмета та інтегрувати їх у мережу традиційних предметних знань, які доступний для учня сьогодні. Навички можна розвинути лише практикою. Тому вчитель англійської мови повинен приділяти більше уваги практичній спрямованості навчального матеріалу. Уміння користуватися ІКТ дозволить кожному досягти успіху в сучасному інформаційному суспільстві.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

2.1. Організація освітнього процесу з використанням цифрових технологій

Дистанційне навчання на основі електронних форматів може бути реалізовано у двох форматах: синхронному та асинхронному. На практиці ступінь використання цих методів залежить, з одного боку, від об'єктивних технічних умов школи та осіб, які беруть участь у навчальному процесі, а з іншого боку, від віку учнів і предметів, що викладаються. Проте, незалежно від частки їх використання (50% від 50%, 30% від 70%, 20% від 80% тощо), необхідно використовувати освітню платформу (або освітній сайт, репозиторій, хмарний сервіс тощо), організовувати навчальний процес, який забезпечує кожному, хто бере участь у навчальному процесі, персоналізований доступ до реалізації своїх освітніх ролей та професійних завдань. Наприклад, вчителям – видавати навчально-методичні матеріали в електронному вигляді, учням – отримувати навчальні матеріали та публікувати завдання, адміністрації – контролювати процес і результати навчальної діяльності [30, с. 51].

Ця освітня платформа (або додаток), яка також називається LMS (система управління навчанням), призначена для інтеграції цифрових освітніх інструментів і керування, адміністрування та розповсюдження навчальних програм, а також створення аналізу та звітів про процес навчання.

Метою використання освітньої платформи є організація взаємодії учасників освітнього процесу з навчальним контентом та між собою таким чином, щоб можна було досягти освітньої мети [41, с. 98].

Основним елементом дистанційного навчання є дистанційний або електронний курс. Це форма колективного навчання, яка характеризується постійною кількістю учнів, специфічним навчальним середовищем і жорсткою регламентацією навчальної роботи з предмету, призначеного для всіх. За структурою і змістом він повністю відповідає традиційному курсу і залежить

від вибору викладача. Ці заняття відбуваються у визначений час, під час якого вчитель керує індивідуальною та колективною діяльністю учнів, з метою оволодіння основами предмету, навчання та розвитку творчих здібностей.

При організації дистанційного навчання іноземної мови слід мати на увазі, що форму, мету, структуру та зміст завдань пропонує вчитель на власний розсуд. Пропонуючи наукову роботу, необхідно вказати номер сторінки, вправу чи завдання, вид і умови виконання, а також надати учням чіткі інструкції щодо роботи (прокоментувати виконання роботи усно, письмово або написання у вигляді відео звернення) [16, с. 15].

Залежно від виду пізнавальної діяльності учнів слід готувати різноманітні завдання: репродуктивні, пізнавально-дослідницькі, творчі, пізнавально-практичні. Під час повсякденної навчальної діяльності учнів необхідно проводити суцільне оцінювання, яке дає вчителю можливість дізнатися, як відбувається процес оволодіння знаннями, уміннями та навичками. Залежно від отриманих результатів учитель вносить певні зміни в процес навчання. Основною функцією такої оцінки є забезпечення зворотного зв'язку. Бажано створити групу Viber/Telegram/Facebook (також можна спробувати спільноту Viber, де вони не побачать телефони один одного, якщо вони ще не спілкуються. Це досить безпечно. Важливо лише вибрати правильні інструменти і формати взаємодії та спільної роботи.

Дистанційне навчання – це організація навчального процесу шляхом трансляцій у формі відеоконференцій, освітніх заходів, відвідування онлайн-бібліотек та музеїв. Дистанційне навчання – це практична, індивідуальна програма, яка підвищує швидкість власного сприйняття, підвищує інтерес дитини до знань шляхом створення казок та комп'ютерних ігор, вивчає іноземну мову з носіями мови. Особливістю безстресового навчання учнів, незалежно від місця їх проживання, є необхідність включення в навчальну діяльність ігор (дидактичних, дисциплінуючих, розвиваючих) [3, с. 90].

Спілкування з учнями є дуже важливим в організації дистанційної роботи, адже сучасна освіта прямує до індивідуалізації. Під час уроку кожен бажаючий може поставити запитання та одразу отримати відповідь. Звичайно, це не віддалена можливість. З часом учень може втратити інтерес і концентрацію. Учні важко мотивувати себе на самостійну роботу, оскільки він не належить до колективу, де немає конкуренції (наприклад, бути першим у класі) або можливості емоційного обговорення на задану тему. Тому до вчителя дистанційне навчання висуваються деякі вимоги:

- дуже швидко відповідати на листи;
- визнавати оперативність слухачів;
- створити чіткий план спілкування в Інтернеті та неухильно його дотримуватись;
- створити атмосферу психологічного комфорту тощо [16, с. 17].

Важливо постійно підтримувати гарний настрій і душевний спокій. Учень повинен відчувати, що його наставник – не суворий контролер, а добрий учитель, який завжди приходить на допомогу. Учням мають бути створені умови для повної самореалізації, утвердження успіху, зміцнення самооцінки. Для створення таких умов необхідно підібрати відповідний зміст предмета, розширити його інформаційний спектр шляхом міжпредметної інтеграції, врахувати індивідуальні особливості, інтереси та нахили людей, залучених до навчального процесу в області їхнього безпосереднього розвитку. Водночас зміст предмета має практичний характер і не лише передає вміння розв'язувати міжпредметні завдання, а й сприяє формуванню в учнів інформаційно-комунікативних навичок, наприклад, під час проєктної роботи, дискусії тощо. Крім того, вчителі повинні розуміти технологічні аспекти організації дистанційної форми навчання, які включають різноманітні методи роботи на форумі, чаті, відеоконференціях, електронній пошті та інших засобах комунікації [31, с. 277].

Опрацювати навчальний матеріал можна так:

- ✓ розміщення завдань для самостійної роботи учнів на сайті навчального закладу з методичними рекомендаціями щодо їх виконання;
- ✓ організація щоденного педагогічного спілкування з учнями з використанням їхніх освітніх ресурсів (веб-сайтів, блогів), а також надання індивідуальної підтримки учнів через Skype, Viber, WhatsApp тощо;
- ✓ вставлення в Google Drive мультимедійних матеріалів (презентацій, відео), які допоможуть учневі вивчати той чи інший предмет;
- ✓ надати учням перелік Інтернет-джерел, які полегшують ознайомлення з матеріалом курсу [16, с. 18].

Для зворотного зв'язку рекомендовано пропонувати учням онлайн-тести через онлайн-сервіси та платформи для написання тестів (<http://osvita.ua/school/method/techno1/45747/>).

Усі домашні завдання, які учні виконали самостійно вдома, обов'язково перевіряються та виставляються оцінки. Це дає можливість перевірити рівень розуміння матеріалу.

Першим уроком після відновлення навчання має бути урок застосування знань, умінь або урок узагальнення та систематизації знань за темами, отриманими дистанційно. При цьому важливо враховувати наступне:

- мають бути виконані всі контрольні роботи, зазначені в графіку;
- зміст навчального матеріалу має бути відображено в розкладі та плануванні предметів, а також у записах учителя в розкладі, незалежно від різних можливих комбінацій предметів;
- вводити лише теми, які дійсно були включені до огляду;
- адаптований план уроку та структуру предмета необхідно узгодити та погодити з адміністрацією навчального закладу [40, с. 55].

Розберемо освітню платформу, або іншими словами, освітній сайт, який присвячений виключно вивченню англійської мови. Ми не будемо зупинятися на таких популярних і відомих сайтах, як Lingualeo або Duolingo, а також на

сайті Британської Ради (British Council LearnEnglish) або BBC, а зупинимося на досить цікавому джерелі: www.quizlet.com. Quizlet орієнтований як на учнів, так і на викладачів. Цей веб-сайт допомагає учням закріпити лексико-граматичний матеріал, а вчителям – швидко створювати власні електронні картки або використовувати готові. Система сама вимовляє іноземні слова та генерує різноманітні вправи та тестові завдання на основі введеної вчителем лексики. Сервіс пропонує завдання, які допомагають вивчати та закріплювати нові мовні одиниці своєчасно, ефективно та захоплююче, будь то перед екраном комп'ютера, планшета чи мобільного телефону. Мета проєкту дуже проста: допомогти учням вивчити та запам'ятати необхідні навчальні матеріали, а вчителям знайти та використовувати нові навчальні інструменти. Крім того, Quizlet вже пропонує велику кількість готового до використання та захоплюючого вмісту, створеного користувачами з усього світу, до якого можна отримати доступ, коли це потрібно. Для роботи на сайті необхідна попередня реєстрація, яка є безкоштовною та не займає багато часу [40, с. 56].

Що стосується розвитку та закріплення словникового запасу, то варто звернути увагу на такі ресурси: www.vocabulary.com, www.freerice.com. На www.vocabulary.com можна вивчити нову лексику англійської мови, дізнатися походження кожного слова, виправити синоніми та антоніми та навчитися краще розрізняти слова, які часто плутають. У цьому допоможе розділ «Play». Також для роботи на сайті потрібна безкоштовна реєстрація. Водночас ще одним цікавим джерелом поповнення словникового запасу є благодійний проєкт, робота якого не тільки дозволяє вивчати нові слова, але й допомагає бідним, адже девіз проєкту: «Play and feed hungry people». Це сайт www.freerice.com. Платять рекламодавці, чия реклама відображається на веб-сайті. Однак цей проєкт не є комерційним. Він є частиною та підтримує Всесвітню продовольчу програму ООН. Ми бачимо вікно з невідомим словом, для якого потрібно вибрати правильне значення. Все англійською. Якщо важко вибрати правильну відповідь, можна скористатися вбудованим словником. А нове слово запам'ятати або записати, а згодом вивчити. Справа в тому, що за

кожен правильний збіг між словом і його еквівалентом голодним відправляється 10 зерен рису (рисові зерна накопичуються в місці внизу сторінки). Як показує практика, процес допомоги в грі швидко захоплює дитину, тому що кожен хоче допомогти. Чашка швидко наповнюється. Найголовніше – не помилитися. Максимальна кількість рисових зерен для 1 етапу гри – 50. Потім рівень ускладнюється і гра починається знову [18, с. 211].

Для поглиблення знань з граматики доцільно використовувати веб-сайт www.e-grammar.org. Тут можна прочитати правила, виконати відповідні завдання онлайн, завантажити їх на комп'ютер і роздрукувати. Однак цей ресурс більше підходить викладачам і студентам, ніж учням, оскільки рівень пропонованих завдань досить високий.

Ще одна важлива навичка, яка останнім часом стає все більш популярною, це вміння слухати тексти іноземною мовою. Ймовірно, головним чином це пов'язано з тим, що аудіювання включено до ЗНО з англійської. Для практики розуміння текстів англійською доцільно використовувати такі ресурси, як www.esl-lab.com, www.eslfast.com, www.lyricstraining.com, www.listenaminute.com, www.dailyesl.com [40, с. 57].

На нашу думку, www.esl-lab.com – це знахідка як для вчителя, так і для учня. Дуже цікаве і особливо корисне джерело інформації для тих, хто хоче навчитися розуміти англійську на слух. Веб-сайт складається з кількох розділів, які розділені на три рівні складності (Easy (простий), Medium (середній), Difficult (складний)). Залежно від навчальної мети, можна вибрати розділ із загальними темами, де можна прослухати діалоги на повсякденні теми, або розділ з академічною мовою, де можна поповнити свій словниковий запас. Перевагою сайту є те, що робота з реєстрацією розділена на 5 етапів, останні два з яких можна виконати на свій розсуд. Перший — це попереднє прослуховування, під час якого пропонуються запитання, над якими можна подумати перед прослуховуванням запису. Крім того, більшості текстів передують тематичні фразеологізми та їх пояснення англійською мовою. Далі подивимося на сам аудіозапис і перевіримо, чи зрозуміли. Після виконання

тесту також потрібно буде виконати вправи для відновлення словникового запасу. Четвертий крок – вправи після прослуховування – складається зі списку запитань щодо почутого запису. Цей крок цікавий, оскільки потрібно записати свої відповіді в аудіоформаті. П'яте завдання – знайти в Інтернеті відповіді на тематичні запитання, які допоможуть удосконалити навички читання та збагатити словниковий запас [18, с. 212].

www.eslfast.com – веб-сайт, на якому учні також можуть практикувати аудіювання англійською. Ресурс дуже простий у використанні. Записи розміщені тут за розділами та рівнями. Є спеціальні аудіозаписи для дітей, які вивчають англійську мову. Усі аудіозаписи пропонуються з текстом. Тому тим, хто тільки слухає, читати і перекладати невідомі слова одночасно важко. Слід зазначити, що рівень «For Begginers» також підходить для базового та середнього рівнів [16, с. 15].

Розвинути вміння слухати тексти англійською також можна на веб-сайті *www.lyricstraining.com*, де кожен (навіть той, хто вже володіє пристойним рівнем мови, не нижчий Intermediate) розвиває не тільки сприйняття на слух, але й навички написання англійської мови, слухаючи популярні пісні. Цей сайт ще маловідомий, але дуже ефективний у вивченні іноземної мови за допомогою прослуховування музики та перегляду аудіокліпів. Ресурс має багато різних функцій: можна вибрати потрібну пісню і просто заспівати англійською в режимі караоке, а також можна пограти в гру «Додай пропущене слово». Грати в таку гру дуже просто: виконавець співає, у рядку тексту, що викликає текст, не вистачає одного зі слів або короткої фрази, яку потрібно ввести, щоб продовжити гру-прослуховування. Для виконання цього завдання учасники мають певний час. Завдяки такому простому рішенню можна не тільки покращити свою здатність сприймати інформацію, слухаючи англійською, але й розвинути інші мовні навички та збагатити свій словниковий запас. Функціонал порталу включає можливість вибору мови відображення (крім англійської представлено ще шість мов), можливість вибору рівня складності,

велика кількість заголовків, постійне оновлення функцій, цікаві пропозиції та нові функції [41, с. 98].

Завдяки порталу *Lyrics Training* можна не тільки покращити свою вимову, а й вивчити нову лексику «наживо», адже в сучасних піснях часто використовуються аббревіатури та сленгові одиниці.

Ще одне джерело для навчання розумінню на слух – *www.listenaminute.com*. На сайті зібрані інформаційні тексти (тривалість кожного тексту 1 хвилина) для прослуховування запропоновані тексти, в яких за потреби можна пошукати незрозуміле слово. Записи згруповано тематично та розташовано в алфавітному порядку, що значно полегшує пошук та вибір відповідної історії [18, с. 213].

www.dailyesl.com також є джерелом вправ на розуміння на слух. На сайті представлено 7 тематичних розділів з підтемами. Тексти корисні для користувачів середнього та вищого рівня. Кожен запис супроводжується конспектом і кількома завданнями. Жирним шрифтом виділені слова, які заслуговують на увагу. Учні вивчають ці слова та розуміють їх значення з контексту, не звертаючись до словника. Тексти для прослуховування короткі, близько хвилини, що не обтяжує і не набридає учню. Сайт зручний для вчителя тим, що на ньому дуже ретельно прописані рекомендації щодо роботи з поданими текстами та завдання для самоконтролю.

Підводячи підсумок, хотілося б звернути увагу на кілька універсальних ресурсів, на яких можна вдосконалити свою граматику, закріпити вивчений словниковий запас, потренуватися в навичках аудіювання, подивитися фільми чи мультфільми англійською, пограти в мовні ігри і навіть роздрукувати обидві роботи. Це, перш за все, *www.agendaweb.org*, *www.englishpage.com*, *www.englisch-hilfen.de/en*.

На сайті *www.agendaweb.org* є багато вправ різного рівня, які допомагають закріпити граматичні правила. Вправи різноманітні й спрямовані на розвиток усіх сторін того чи іншого граматичного явища. Користувач також може

виконувати різні лексичні завдання, розділені тематично для зручності [41, с. 99].

Сервіс *www.englishpage.com* також практичний де, окрім завдань і тестів, можна вивчити правила граматики. Цей сайт, на відміну від попередніх, орієнтований на більш досвідчених користувачів (середній рівень і вище). І тут теж небагато вправ порівняно з попереднім ресурсом. На сайті є розділ ігор, який, ймовірно, зацікавить дітей молодшого шкільного віку.

На сайті *www.englisch-hilfen.de/en/*, окрім вправ і тестів, можна коротко ознайомитися з граматичними правилами, попрацювати над лексикою, пограти в мовні ігри тощо. На нашу думку, сайт адресований на учнів середніх та старших класів.

Іншим ресурсом для досвідчених користувачів є *www.english-grammar.at*, оскільки тут пропонуються завдання більшої складності. Цей сайт корисний для підготовки до різних мовних іспитів.

Отже, що учні вже давно використовують Інтернет для задоволення власних потреб, які, на жаль, рідко збігаються з навчальним процесом, завдання сучасного вчителя – показати їм можливості глобальної мережі, до до яких вони можуть звернутися для розв’язання навчальних задач, полегшення процесу навчання й засвоєння знань, наочно продемонструвати, що Інтернет можна використовувати не лише для розваги.

2.2. Система вправ та завдань для формування інформаційно-комунікаційної компетентності учнів в умовах дистанційного навчання

Проаналізуємо систему вправ та завдань для формування інформаційно-комунікаційної компетентності учнів під час навчання писемного мовлення в умовах дистанційного навчання

Навчання писемного мовлення - дуже складний процес, оскільки письмо визначають найскладнішим видом мовленнєвої діяльності. Щоб полегшити цей процес і забезпечити високі результати навчання, уникнути порушення змісту висловлювання та порушення правил оформлення неофіційного листа, листа-запрошення, аплікаційного листа та текстового повідомлення через електронну пошту або за допомогою СМС, необхідно розробити науково обґрунтовану систему вправ для формування вмінь писемного мовлення. Також необхідно визначити види і типи цих вправ за певними критеріями та відповідно охарактеризувати їх.

Ми розуміємо вправу як спеціально організоване в навчальних умовах багаторазове виконання окремих операцій, дій або діяльності з метою оволодіння ними або їх удосконалення.

Кожна вправа незалежно від її характеру має три- або чотирифазову структуру.

- ⇒ Перша фаза-завдання.
- ⇒ Друга фаза-зразок завдання.
- ⇒ Третя фаза-виконання завдання.
- ⇒ Четверта фаза-контроль (контроль з боку вчителя, взаємоконтроль або самоконтроль учнів) [41, с. 100].

Перша фаза дуже важлива, бо вона має містити мотив до виконання певної мовленнєвої дії/діяльності, ситуацію мовлення, ролі комунікантів (якщо вправа виконується у формі рольової гри) тощо. Поряд з цим учневі слід пояснити, що він має зробити і як: усно чи письмово, в зошиті або на дошці. На першій фазі вправи вчитель повинен враховувати такі аспекти: уявний фактор, наприклад,

адресант ситуація. Використання або уявного фактору, або ситуації допоможе вчителю стимулювати учнів до мовленнєвої діяльності.

Друга фаза вправи факультативна: вона може мати місце, якщо у зразку виконання є потреба, і може бути відсутньою. При виконанні першої частини вправи учні користуються опорою (таблиця), а зразок виконання їм не потрібен. У другій частині вправи додається зразок виконання послідовності дії чи план.

Третя фаза - виконання завдання - і є власне вправою. У наведеному прикладі перша частина вправи виконується усно, але з елементами письма. Друга частина виконується письмово [3, с. 90].

Четверта фаза - контроль - може співпадати у часі з виконанням, якщо відповідає один з учнів, або слідкувати за виконанням. В першій частині вчитель може проконтролювати одного-двох учнів, може мати місце взаємо - або самоконтроль. У другій частині вправи має місце відстрочений контроль учителя або самоконтроль за зразком.

Щоб підібрати необхідні вправи для різних компонентів системи, слід визначити типи і види вправ за певними критеріями, охарактеризувати їх та виявити їх відповідність для формування тих чи інших навичок або вмінь мовлення.

Система вправ має забезпечити:

- ✓ підбір необхідних вправ, що відповідають характеру певного уміння;
- ✓ визначення необхідної послідовності вправ;
- ✓ стадії формування вміння;
- ✓ розташування навчального матеріалу та співвідношення його компонентів;
- ✓ систематизованість та регулярність виконання вправ [41, с. 101].

Враховуючи вікові особливості та сфери діяльності учнів, а також соціальні потреби суспільства для навчання писемного спілкування, ми відібрали наступні жанри писемного спілкування: неофіційні листи, лист-запрошення, апікаційні листи та текстового повідомлення через електронну

пошту або за допомогою СМС. У кожному окремому жанрі писемного спілкування можна виділити три етапи засвоєння мовленнєвого матеріалу:

- ✓ етап ознайомлення із текстом-зразком і стандартами його побудови;
- ✓ етап формування вмінь побудови тексту;
- ✓ етап розвитку вмінь написання тексту.

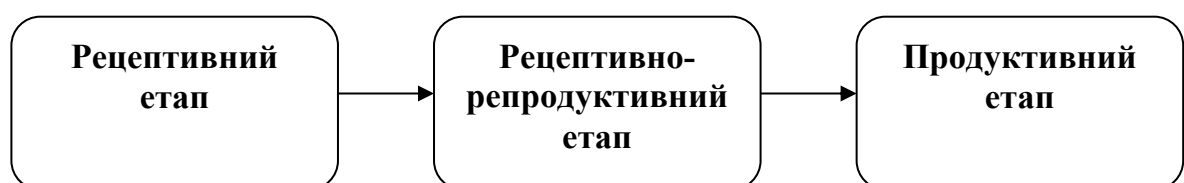
Слід зазначити, що між цими етапами немає чіткої межі, тому що вони накладаються один на одній своїми початковими та кінцевими стадіями. Проте кожен з них має свої конкретні методичні завдання і реалізується за допомогою певних засобів навчання (вправ) [41, с. 102].

Для того, щоб скласти ефективну систему вправ для навчання писемного спілкування в умовах дистанційного навчання доцільно встановити співвідношення кожного етапу із діями, які будуть виконуватися на ньому учнями. Так, на першому етапі учні будуть виконувати рецептивні дії: ознайомляться із зразком тексту і проаналізують особливості його побудови в режимі off-line. За характером мовленнєвих дій учнів, які домінують на цьому етапі, називається цей етап рецептивним. На другому етапі будуть домінувати рецептивно-репродуктивні дії, виконуючи які, учні будуть сприймати і репродукувати текст, використовуючи допоміжну інформацію, подану в пам'ятці, щодо його логічного плану, мовленнєвих зразків та засобів між фразового зв'язку, що використовується при створенні текстів у цьому жанрі. Тому цей етап називається рецептивно-репродуктивним, на якому формується вміння побудови тексту і він виконується також в режимі off-line. На третьому етапі учні будуть виконувати переважно продуктивні дії для створення письмового тексту певного жанру. Тому третій етап називається продуктивним.

Розглянемо схему формування та розвитку вмінь писемного спілкування за виділеними етапами:

Схема 2.1.

Етапи формування та розвитку вмінь писемного спілкування

Для формування умінь писемного мовлення методисти рекомендують два типи вправ:

- ✓ умовно-комунікативні, які використовуються для засвоєння мовного матеріалу у графічному оформленні, а також для автоматизації операцій, пов'язаних з письмовим викладом думок. Цінність цих вправ у тому, що вони формують механізм випередження, що має велике значення для створення писемного висловлювання;
- ✓ комунікативні - відтворення груп речень, пов'язаних змістом. До умовно-комунікативних вправ відносяться вправи з моделями, вправи на підставлення, заповнення, розширення і трансформацію цих моделей. До комунікативних вправ відносяться вправи на удосконалення вмінь висловлювати свої думки в письмовій формі у вигляді неофіційного листа, апікаційного листа, листа-запрошення, текстового повідомлення.

Види і типи вправ для удосконалення вмінь писемного мовлення узагальнимо у вигляді таблиці 2.1. [41, с. 103].

Таблиця 2.1.

Види і типи вправ для удосконалення вмінь писемного мовлення

		<i>Критерії</i>	<i>Типи вправ</i>
Основні	1	Спрямованість вправи на прийом та видачу інформації	Рецептивні Репродуктивні Продуктивні Репродуктивно-продуктивні
	2	Комунікативність	Комунікативні Умовно-комунікативні
	3	Характер виконання	Письмові
	4	Функція у навчальному процесі	Тренувальні
	5	Спосіб виконання	В режимі on-line та off-line
Додаткові	6	Місце виконання	К класі Вдома

Проблема створення системи вправ є актуальною, адже успішність навчання гарантується лише завдяки застосуванню раціональної системи вправ. Теоретично це проблема удосконалення навичок як автоматизованих компонентів умінь, взаємопов'язаного розвитку мовленнєвих навичок і вмінь, мотивації у навчанні писемного спілкування іноземною мовою. Практичним розв'язанням даної проблеми є підбір та логічна комбінація сукупності вправ для розвитку вмінь писемного мовлення з використанням Інтернет-ресурсів. У системі вправи об'єднуються в групи, які розглядаються як інтегральні частини цієї системи. Кожна конкретна група вправ спрямована на розвиток якихось певних умінь писемного мовлення [41, с. 104].

Саме тому, при умові застосування завдань, які передбачають активну мислительну діяльність учнів у них формується інтелектуальна ініціатива, установки на самостійне мислення, на врахування соціальних та культурних особливостей країн, мова яких вивчається, що в свою чергу призводить до якісно нового рівня оволодіння уміннями електронного письма іноземною мовою.

При складанні комплексу вправ для формування писемної компетенції учнів обов'язковим є врахування структури самих вправ, їх типів та видів. Згідно з послідовністю формування навичок та вмінь мовлення до системи вправ увійдуть спочатку умовно комунікативні вправи, за допомогою яких формуються навички, а потім комунікативні, що використовуються для розвитку вмінь. Оскільки письмо являється продуктивним видом мовленнєвої діяльності, то в системі вправ для формування писемної англомовної компетенції повинні переважати рецептивно-репродуктивні та продуктивні вправи [46, с. 74].

Почнемо з підсистеми вправ для навчання написання особистих листів, тому що вірогідність зустрічі учнів з цим жанром писемного спілкування у реальному писемному спілкуванні дуже велика. Одним із видів особистого листа є е-лист-запрошення, тому на прикладі підсистеми 2 розробимо наступні вправи.

Підсистема вправ для навчання написання е-листа-запрошення

1. Група вправ для вдосконалення вмінь читання та розуміння тексту е-листа.

Мета: усунути труднощі написання е-листа-запрошення. Навчити учнів диференціювати за завданням вчителя окремі структурні компоненти зазначеного виду е-листа.

Тип вправ: рецептивні.

Обладнання: лист-запрошення.

При навчанні учнів писати листи в різних жанрах насамперед виникає необхідність ознайомлення учнів із стандартами побудови тексту листа. Аналіз стандартів оформлення листа починається з читання тексту-зразка. Наведемо приклад вправ групи А2.

Вправа 1 спрямована на розпізнання тексту е-листа-запрошення.

Завдання: Read the following questions, then read the e-letter and answer them.

- a) What is the purpose of the letter?
- b) How does the letter begin and end?
- c) Is it formal or informal?

To

M8hah@yahoo.com

Subject:

Wedding party

Dear Alfred and Marie,
 We are writing to invite for the wedding party of our daughter. We would like you to be present at the marriage of jacqueline to Mr. Anthony James Arthur on Saturday, June 10, 2007 at 2 p. at the First Methodist Church, 1034, Florence Blvd, Omaha, Nebraska.
 Hope you can come.
 Love,
 Barbara and John

Хід виконання: отримують завдання, читають уважно, а запитання, а потім читають текст-зразок електронного листа-запрошення. Після ознайомлення із текстом електронного листа відповідають на поставлені запитання [18, с.60].

Спосіб контролю: вибіркоче опитування.

Вправа 2 спрямована на розуміння написання цілі окремого абзацу, на використання різноманітних вступних та завершальних фраз листа-запрошення.

Завдання: Read the letter below and answer the following questions.

- Who is going to read this letter?
- What is the topic of each paragraph?
- Is it formal or informal?
- What other appropriate expressions can you suggest for opening and closing remarks?

Dear Richard and Judy,

We 're writing to invite you to our Christmas party on December 181.

There will be lots of our friends and we also would like you to celebrate with us. There are six bedrooms in our house and we think you 11 feel comfortable here.

In case you forgot the way to our house we are giving the directions, so you don't get lost. Take the A 33 road for Greenwood Dr. Then turn left at the post-office and go straight. You '11 see the shop and there will be house 42, on the right-hand side.

We hope you 11 be able to attend our party. Looking forward to seeing you then.

Love,
Ann and John

Хід виконання: учні отримують завдання і читають індивідуально зразок тексту. Потім дають відповіді на поставлені запитання, пропонуючи власні фрази для вступної та завершальної частини листа.

Спосіб контролю: фронтальне опитування.

2. Група вправ для формування вмінь побудови тексту е-листа.

Мета: формування в учнів уміння диференціювати і відтворювати окремі структурні компоненти листа-запрошення та уміння логіко-композиційної побудови письмового висловлювання.

Тип вправ: рецептивно-репродуктивні, репродуктивно-продуктивні.

Обладнання: схема структури листа запрошення, картки [18, с.61].

Наведемо приклад групи вправ В2.

Вправа 1 спрямована на формування вмінь коректного використання позамовних стандартів структури особистого е-листа.

Завдання: In pairs, practise writing an informal e-letter. Place the structural elements of the letter in the proper box.

Informal Letter

Хід виконання: Учні отримують один бланк на парту і працюють в парах, заповнюючи структурні елементи листа.

Спосіб контролю: взаємоконтроль.

Вправа 2 спрямована на формування вмінь коректного використання стандартів оформлення вступної та заключної частин особистого е-листа: позамовних - коректне розташування структурних елементів особистого листа, мовних - коректний правопис та використання знаків пунктуації.

Завдання: You are going to write an e-letter of invitation to your English friend. First write the introduction and conclusion of your letter, use the example of the informal letter of invitation given in Chart 1 and the information given in the following hint:

⇒ MEMO:

In the complementary close you can also use: Best wishes/ Best regards/ All the best

Хід виконання: діти отримують завдання і виконують його у невеликих групах.

Спосіб контролю: контроль з боку групи [18, с.62].

Вправа 3 спрямована на знаходження у тексті листа засобів послідовного та зв'язного викладення інформації.

Завдання: Now read Liz and Robert's letter of invitation again and write out the connecting words, which help you understand what you should do in the first, second, third place to find their house. Example: as you come out....

(Keys: as, then, until, after that, and).

Хід виконання: діти отримують завдання і пишуть сполучники, працюючи парами.

Спосіб контролю: вибіркоче опитування.

Вправа 4 спрямована на формування вмінь використання засобів послідовного та зв'язного викладення інформації.

Завдання: Write down the directions to your English friend how to get to your house from the railway station, use the words you have written out in exercise 4.

Хід виконання: діти отримують завдання і виконують його, працюючи в командах.

Спосіб контролю: контроль з боку групи.

Вправа 5 спрямована на формування вмінь побудови тексту основної частини е-листа.

Завдання: Write the body of the letter inviting your English friend to you on his/her coming to Ukraine. Use the examples of the informal opening and ending given in Chart 1 and the hint given below.

⇒ MEMO:

In the informal ending you can also use See you soon then/ till then.

Хід виконання: діти отримують завдання і працюють в індивідуальному режимі.

Спосіб контролю: фронтальна перевірка [18, с.63].

Вправа 6 спрямована на формування вмінь коректного використання стандартів оформлення особистих е-листів: позамовних, мовних та мовленнєвих (адекватно граматично і стилістично оформлених мовленнєвих зразків та мовленнєвих формул).

Завдання: Your family is going to organize a house-warming party. Write an e-letter to your English friend Ann, who is living in Ukraine now, inviting her to your party. Use the layout of the informal letter in Chart 1 and the information given in the following hint:

⇒ MEMO:

Introduction: your own address, the date, the Informal greeting.

The body of the letter:

Paragraph 1 Informal opening: I'm writing to invite you to.../I'd love it if you could come to. We're organizing a „and would love it if you come/ and would like to invite..., etc.

Paragraph 2 Directions: In case you don't know the way, I'll give you some directions/ I've included some directions, so you don't get lost/ Here are a few directions, so you don't get lost: as you come out of the station.../ Then... and keep going until you get to.../After that... and you should find yourself ..etc.

Paragraph 3. Informal ending: I hope you 'll be able to make it/Hope you can come/ We look forward to seeing you then/ Please, let me know as soon as possible, if .etc.

The Conclusion: the complementary close, your name.

Хід виконання: діти отримують завдання і працюють у невеликих групах.

Спосіб контролю: контроль з боку групи.

При виконанні цієї вправи учням дається пам'ятка, яка включає пораду, де знайти інформацію щодо коректного оформлення структурних елементів неофіційного листа, логічний план листа цього жанру. Разом з логічним планом в основній частині (The body of the letter) даються мовленнєві стандарти структури неофіційного листа-запрошення та ЗМЗ для послідовного і зв'язного викладення інформації [18, с.64].

Отже, виконуючи вправи другої групи, учні наближаються до написання тексту листа, але ще на репродуктивно-продуктивному рівні.

3. Група вправ для розвитку вмінь написання тексту листа.

Наведемо приклад групи вправ С2.

Ціль: формування в учнів уміння писати електронний лист-запрошення без допомоги зразків.

Тип вправи: продуктивна.

Обладнання: схема-зразок особистого е-листа-запрошення.

Вправа, спрямована на розвиток умінь написання тексту особистого листа-запрошення.

Завдання: You are planning a surprise birthday party at your pace on July 16 at 7 p.m. for your English friend Albert who is living in Ukraine now. You also want to invite you common friend Roger who has just come back form India. His presence will be a real surprise for your English friend. Write a letter inviting Roger to the party.

Check yourself, using the layout of the informal letter in Chart 1 and the memo in exercise 7.

Хід виконання: діти отримують задавання і працюють у невеликих групах.

Спосіб контролю: контроль з боку групи.

Таким чином у даній групі вправ характер мовленнєвої діяльності учня - продуктивний.

Отже, в результаті даного комплексу вправ можна побачити, що якщо робота на всіх етапах була ефективною, то в учнів буде сформовано вміння написати електронний лист-запрошення і вони створюватимуть власні листи відповідно до його структури.

Е-лист-запрошення, особистий е-лист та апікаційний е-лист є подібними за своєю структурою, тому і комплекс вправ буде подібний. Проте написання електронних текстових повідомлень відрізняється від попередніх і має ряд специфічних особливостей. Тому перейдемо до підсистеми вправ для навчання написання текстового повідомлення.

4. Група вправ для вдосконалення вмінь читання та розуміння електронних повідомлень.

Ціль: усунути труднощі розуміння та написання електронних текстових повідомлень. Навчити учнів розуміти скорочені форми слів.

Тип вправ: рецептивні.

Обладнання: електронне текстове повідомлення.

Наведемо приклад вправ групи А4.

Вправа 1 спрямована на розпізнання електронного текстового повідомлення та на розуміння його специфіки.

Завдання: Natalia is slaying at Artek. Look at the text below. How is she communicating with her friend?

Gr8 news about my choir. We t%k 1st place at "Artekovski Zori." Got a huge cake as a prize nnwwer going out 2 celebr8. h2 hearfrm и sn.

Хід виконання: Учні отримують завдання, читають уважно електронне текстове повідомлення і намагаються зрозуміти його зміст.

Спосіб контролю: контроль з боку групи.

Вправа 2 спрямована на розуміння змісту СМС повідомлення.

Завдання: Read the text message and say what it is about.

Hi! Fmjust backfrm a climbing trip 2 Bear mntn. Myfrnds nlr going 2 watch a nufilm nw. Write again sn.

Хід виконання: Учні отримують завдання і читають індивідуально СМС повідомлення. Потім кожен говорить свій варіант змісту прочитаного повідомлення.

Спосіб контролю: фронтальне опитування [18, с.66].

5. Група вправ для формування вмінь побудови текстів повідомлень.

Наведемо приклад групи вправ В4.

Ціль: формування в учнів уміння логіко-композиційного оформлення текстового повідомлення.

Тип вправ: рецептивно-репродуктивно, репродуктивно-продуктивні.

Обладнання: картки з повідомленнями.

Вправа 1 спрямована на ознайомлення учнів із текстом повідомлення та на формування вмінь правильно дати відповідь на дане повідомлення.

Завдання: Read Natalia's message and match it to the responses from her friends (1-3).

Hi Oksana! Howdyour swimming competition go? Av и done your best? I av bn here for a week. I Iv Artek and my nu m8s. Guess who I met here! Tarasform Uzhgorod who wz in Yevpatoria with us. IMU lots

1) Hi, Natalia. I'm still havN a tuftime training. 2moz is a big day! Keep ur fingers Xd ncreDb1 that и met Taras. Tell him a big hi frm me. Avfun. XOXOXO

2) Congrats! I nu ud win. Evry I Ivs ur singing! I saw и on TV last night. It wz gr8! Tell me more about ur days. Vm gunA visit my granny soon. Keepin tch.

(Key: 1.)

Хід виконання: Учні отримують одну картку на парту і працюють в парах, намагаючись знайти правильну відповідь.

Спосіб контролю: самоконтроль за ключем.

Вправа 2 спрямована на вміння створювати логічного електронного повідомлення, беручи до уваги його композиційну структуру.

Завдання: In pairs, practice the translation of the messages into plain English.

Хід виконання: Один учень створює повідомлення на зрозумілій англійській мові, а інший - перетворює його на повідомлення електронного

типу, зберігаючи при цьому його структуру та намагаючись створити якомога більше скорочених форм.

Спосіб контролю: контроль з боку групи [18, с.67].

6. Група вправ для розвитку вмінь написання електронних текстових повідомлень.

Ціль: формування в учнів вміння писати СМС повідомлення із усіма скороченнями, використовуючи словник.

Тип вправи: продуктивна.

Обладнання: текстовий словник, картки з малюнками.

Вправа спрямована на формування в учнів вмінь побудови текстових повідомлень в електронному форматі.

Завдання: Split into two groups. One group looks at the picture below and writes the text message about it using the text dictionary. Another group will translate it into plain English.

Хід виконання: Учні отримують картки з малюнками і відповідно створюють зміст текстового електронного повідомлення, інша група перекладає повідомлення на зрозумілу англійську мову.

Спосіб контролю: контроль з боку групи.

В результаті створеного вище комплексу вправ можна побачити, що якщо робота на всіх етапах була сумлінно виконана, то в учнів буде сформовано вміння писати електронні текстові повідомлення з урахуванням їх специфіки.

2.3. Експериментальна перевірка запропонованої методики

У дослідженні брали участь 30 учнів підліткового віку. Одна група була експериментальною (15 учнів), а друга – контрольною (15 учнів).

Експеримент носив природний навчальних характер і був здійснений нами з урахуванням сучасних вимог до методичного експерименту. У відповідності з цими вимогами навчальному експерименту передував передекспериментальний констатуючий зріз, який надав можливість встановити вихідний рівень сформованості писемної компетенції в учнів і їх вміння самостійно виконати поставлене завдання.

Під час передекспериментального зрізу учням було запропоновано таке завдання: написати електронний лист-запрошення другу на вечірку, що відбудеться через кілька тижнів з нагоди дня народження. Учні виконали поставлене перед ними завдання, але перевірка робіт показала, що в учнів виникають труднощі із користуванням електронною поштою, вони не знають граматичних структур, необхідних для написання особистого листа-запрошення. Велика кількість помилок була допущена в структурі листа-запрошення. Цей жанр письма було обрано з урахуванням вікових особливостей учнів, а головне, керуючись вимогами програми з англійської мови, що відповідає Рекомендаціям Ради Європи стосовно писемної мовленнєвої компетенції: вміння правильно передати інформацію відповідно цілям і завданням спілкування у письмовій формі.

В основу експерименту було покладено порівняння результатів навчання в експериментальній групі, де застосовувалася запропонована нами вище методика (підрозділ 2.2.), з результатами навчання в контрольній групі, яка працювала за традиційною методикою.

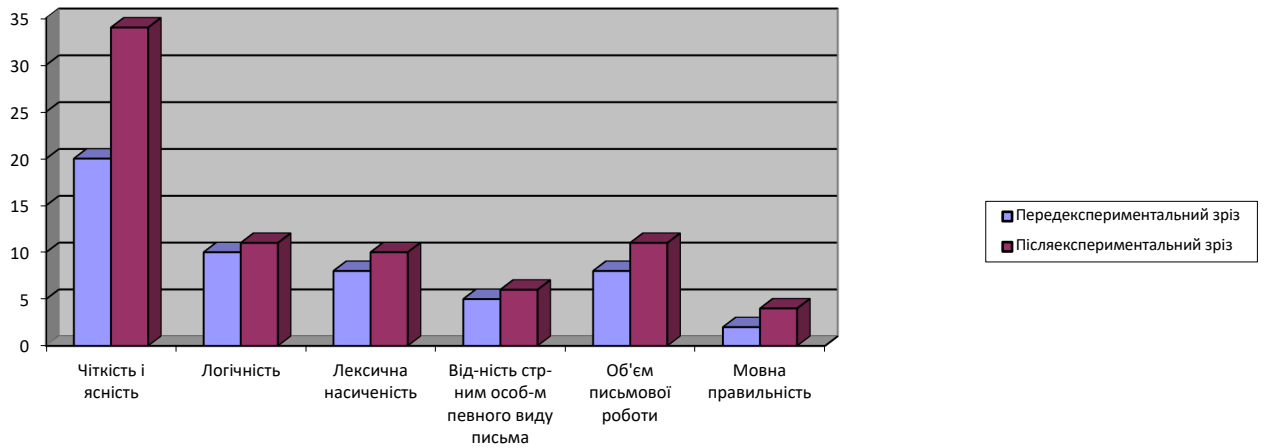
Протягом кількох тижнів в експериментальній групі використовувалася запропонована система роботи в контексті проблеми дослідження. Слід відмітити, що завдання, які виконала експериментальна група, виявилися якісно і змістовно кращими, ніж ті, що були виконані дітьми з контрольної групи.

Передекспериментальний	3 (20%)	10 (67%)	8 (54%)	5 (34%)	8 (54%)	2 (13%)	37%
Післяекспериментальний	5 (34%)	11 (74%)	10 (67%)	6 (22%)	11 (74%)	4 (27%)	50%

Діаграма 2.1.

Результати аналізу робіт контрольної групи

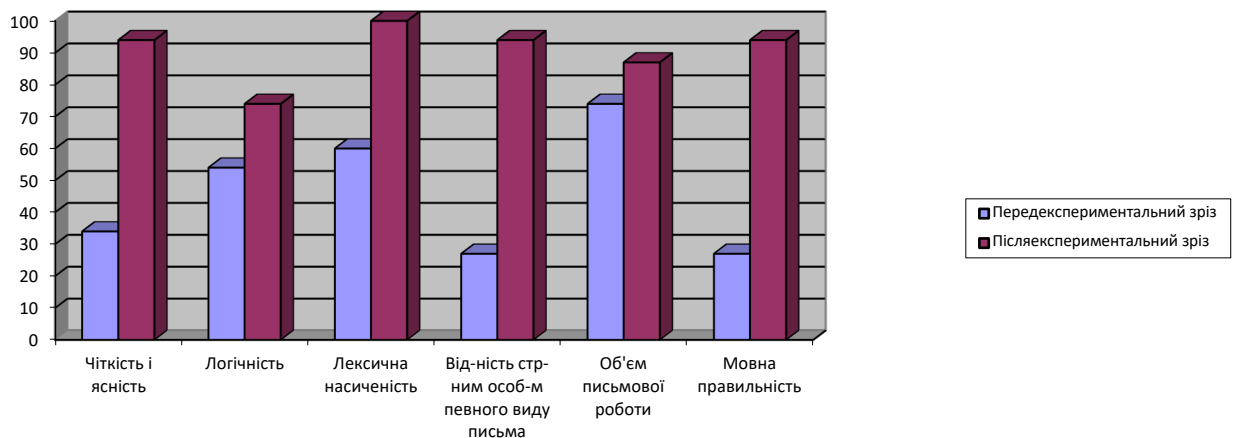
Таблиця 2.3.

Результати аналізу робіт учнів експериментальної групи

Зрізи	Показники						
	Якісні				Кількісні		
	Чіткість і ясність	Логічність	Лексична насиченість	Відповідність структурним особливостям певного виду письма	Об'єм письмової роботи	Мовна правильність	Загальна кількість
Передекспериментальний	5 (34%)	8 (54%)	9 (60%)	4 (27%)	11 (74%)	4 (27%)	46 %
Післяекспериментальний	14 (94%)	13 (74%)	15 (100%)	14 (94%)	13 (87%)	14 (94%)	91 %

Діаграма 2.2.

Результати аналізу робіт учнів експериментальної групи

Отже, як якісно, так і кількісно рівень письмових робіт значно покращився. Виконавши ряд вправ, запропонованих в нашому дослідженні, учні почали більше уваги приділяти структурним особливостям письма. Збільшився об'єм письмових робіт, учні почали використовувати лексику, необхідну для написання певного виду листа, чіткіше та ясніше почали висловлювати свої думки, а також набагато правильніше почали оформлювати письмову роботу. Ефективність нашого дослідження виражена в наступній таблиці 2.4.

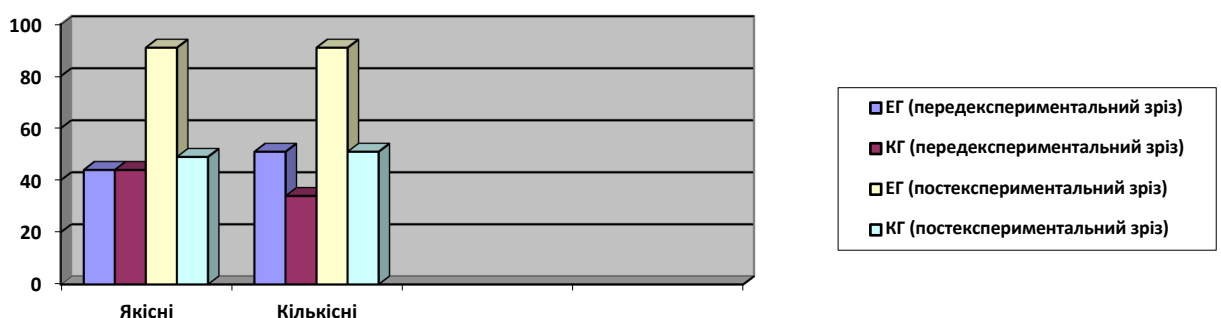
Таблиця 2.4.

Порівняння кількісних і якісних показників в обох групах

Показники	Якісні	Кількісні
ЕГ (передекспериментальний зріз)	44%	51%
КГ (передекспериментальний зріз)	44%	34%
ЕГ (постекспериментальний зріз)	91%	91%
КГ (постекспериментальний зріз)	49%	51%

Діаграма 2.3.

Порівняння кількісних і якісних показників в обох групах

Отже, приріст уміння писемного мовлення в електронному форматі в експериментальній групі становить 40%. Проаналізувавши кожен з якісних та кількісних показників ми побачили чіткість і ясність підвищилась на 60%;

- ✓ логічність - залишилася без змін;

- ✓ лексична насиченість — 33%;
- ✓ відповідність структурним особливостям певного виду письма –
- ✓ об'єм письмової роботи зріс 13%;
- ✓ мовна правильність зросла на 67%.

Взагалі уміння писемного мовлення в електронному форматі зросли 40%. Такі дані дають можливість зробити висновок, що запропонована методика є ефективною і може бути використана для навчання писемному мовленню учнів на уроках англійської мови.

Дана методика буде ще ефективнішою, коли вправи для формування вмінь писемного мовлення будуть розроблені з урахуванням використання Інтернет-ресурсів. Всі вище перераховані фактори є необхідними складовими процесу навчання писемного мовлення в електронному форматі і їх врахування лише підвищить ефективність навчання письма учнів.

Висновок до розділу 2

1. Дистанційне навчання англійської мови може бути ефективним лише за умови виконання таких умов: ретельного планування та проектування навчального процесу на основі використання цифрових засобів підтримки навчальної діяльності вчителя та учнів; наявність якісних матеріалів і завдань в електронному вигляді, доступних учням у будь-який час і в будь-якому місці; чітка та спланована послідовність їх вивчення та впровадження, у тому числі з використанням інноваційних педагогічних технологій навчання; високий рівень цифрових компетентностей усіх залучених до освітнього процесу – директорів навчальних закладів, учителів, учнів, батьків.

У разі невиконання вищезазначених вимог дистанційне навчання не буде запроваджено, а елементи стаціонарного навчання будуть перенесені в онлайн-середовище, що, як показує практика, не дає освітніх результатів. Якість навчання.

2. Враховуючи високу ймовірність запровадження нових обмежень, актуальним є вивчення досвіду ЗЗСО з метою розробки стратегії організації навчання. Зрозуміло, що «справедливого» рішення для всіх шкіл в Україні бути не може. Педагогічна та організаційна автономія закладів освіти, різноманітність умов їх діяльності, типів шкіл тощо вимагають розробки рамкових рішень, які реалізує кожна школа окремо.
3. Використання Інтернету в навчанні іноземних мов є однією з умов її ефективного оволодіння, адже інформаційні технології вже давно стали дієвим інструментом, який полегшує набуття знань і робить навчання інтерактивним, цікавим, прозорим та індивідуальним. Крім того, тут можна легко знайти багато корисних рішень, які допоможуть закріпити задане граматичне правило, нову лексику тощо.

Інтернет пропонує вчителям іноземних мов необмежені можливості для отримання інформації, що робить уроки цікавішими, а підготовку – швидшою та ефективнішою.

Отже, сучасний період комп'ютеризації освіти характеризується широким використанням сучасних комп'ютерів, швидких і ємних запам'ятовуючих пристроїв, нових інформаційно-комунікаційних технологій, мереж і соціальних сервісів. Вивчення іноземних мов на відстані – це одна з форм навчання іноземних мов, яка створювалася та вдосконалювалася з розвитком Інтернет-технологій і зараз має чіткі характеристики, принципи та певні методологічні зміни. Багато навчальних закладів обрали для вивчення іноземної мови популярні сервіси Zoom і Skype.

ВИСНОВКИ

Аналіз наукової літератури уможливив багатоаспектне вивчення проблеми формування інформаційно-комунікаційної компетентності учнів старшої школи на уроках англійської мови. В результаті дослідження ми дійшли наступних висновків.

1. Останні роки всі освітні заклади стали учасниками інтенсифікації дистанційного навчання. Вимушений і масовий перехід на електронне навчання під час карантину, а потім і воєнного стану став своєрідним глобальним викликом для всього освітнього середовища, особливо для закладів загальної середньої освіти.

Дистанційне навчання – це організований і цілеспрямований процес інтерактивної взаємодії учнів і об'єктів між собою та із засобами навчання, де процес навчання не залежить від їх просторового розміщення і відбувається в конкретній освітній системі. Елементами цієї системи є підсистеми цілей, змісту, методів, засобів навчання, форм організації навчання тощо. Дистанційна освіта – це система, в якій здійснюється процес дистанційного навчання з метою отримання та підтвердження певної освітньої кваліфікації учнів або студентів, які становлять основу їхньої творчої та (або) подальшої професійної діяльності.

Дистанційне навчання значно розширює можливості навчальних закладів у реалізації концепцій навчання та має потенціал суттєво змінити організацію освіти в країні в майбутньому. З цієї причини дистанційне навчання сьогодні вважається ефективним засобом забезпечення безперервності освіти, способом її демократизації, гуманізації та масштабування.

Виявилося, що сьогодні існує величезна кількість визначень поняття «дистанційне навчання», яке є інноваційною формою навчання, має багато особливостей, може використовуватись у всіх видах освітньої практики, забезпечуючи при цьому розвиток творчого підходу та особистісний елемент навчального процесу. Основою навчального процесу в цих умовах є інтенсивна та контрольована самостійна робота здобувача освіти, який може навчатися у

зручному місці, за індивідуальним розкладом, з можливістю спілкування з педагогом за допомогою різноманітних технічних засобів.

Найважливішими вимогами до впровадження онлайн-навчання є: наявність якісного доступу вчителів та учнів до Інтернету; вчителі та учні мають необхідне технічне обладнання (комп'ютер, ноутбук, планшет, смартфон тощо) та відповідне програмне забезпечення; достатній рівень розвитку цифрових навичок вчителя та учнів, що дозволяє вирішувати завдання навчального процесу; доступ до навчального контенту в Інтернеті тощо.

2. Поняттям інформаційно-комунікаційна компетентність наразі визначається як свідоме розуміння та знання про природу, роль і можливості технологій інформаційного суспільства в повсякденному контексті: в особистому та соціальному житті, в освіті та на робочому місці. Йдеться про вміння використовувати технології та ІТ-інструменти, такі як текстові процесори, бази даних, інформаційні ресурси, і керувати ними, щоб зрозуміти можливості та потенційні загрози, які представляють Інтернет та спілкування за допомогою електронних засобів масової інформації (електронна пошта, соціальні мережі) для роботи, навчання, відпочинку, обміну інформацією і колаборативного мережного спілкування, навчання та дослідження. Учні також повинні знати, як технології інформаційного суспільства можуть підтримувати творчість та інновації, уміти визнавати важливість і корисність доступної інформації з етичної та правової точки зору та сприяти її використанню.

Інформаційно-комунікаційні компетентності включають здатність шукати, збирати, обробляти та використовувати інформацію систематично та критично на основі реальних та віртуальних середовищ та довідок. Учні повинні вміти використовувати інструменти для розробки, представлення та розуміння інформації та даних, а також мати можливість отримувати доступ, шукати та використовувати різноманітні служби Інтернету.

Хоча стандарти інформаційно-комунікаційної грамотності учнів закладено в навчальних програмах, їх ефективність не завжди відображається на результатах навчання. Зокрема, такі категорії навичок, як здатність учнів бути

оригінальними та інноваційними у навчально-пізнавальній діяльності, приймати складні рішення, ефективна комунікація через засоби масової інформації, гнучкість та відповідальність у прийнятті рішень, питання про етику використання інформації, здійснення проєктної діяльності не відповідають основним виховним завданням закладу освіти. Однак вони необхідні для виконання важливих завдань. У цьому контексті важливими є відповідні освітні технології, зокрема інформаційно-комунікаційні, які сприяють розвитку в учнів необхідних інформаційно-комунікаційних компетентностей.

Слід також зазначити, що питання розвитку необхідного рівня інформаційно-комунікаційної компетентності цікавить не лише педагогів, а й міжнародні організації, які формують освітню політику в міжнародному вимірі. Саме міжнародні структури проголошують інформаційно-комунікаційну компетентність навичками XXI століття. Безумовно, сучасна людина повинна володіти сучасними ІКТ-технологіями, мати високий рівень інформаційної культури та вміти використовувати інформаційно-комунікаційні технології в навчанні, роботі та побуті.

3. Питання формування інформаційно-комунікаційної компетентності учнів старших класів в процесі вивчення англійської мови в умовах дистанційного навчання тісно пов'язані з розробкою та впровадженням ІКТ-технологій у навчальний процес та повсякденне життя учнів, з підготовкою цього вчителя та підготовки школи та освітньої системи до надання належної освіти. Використання різноманітних ІКТ-технологій, новітніх форм навчання та технологій у навчанні створює основу для успішного формування в учнів відповідних ІКТ-навичок. Усвідомлення соціальної значущості цієї категорії компетентностей надає особливого значення формам і засобам, які педагоги зараз використовують у навчанні, зокрема онлайн-спілкуванню, вебінарам, соціальні сервіси вікі, тощо. Важливим і необхідним є не лише створення необхідної освітньої, середовище для учнів, а й відповідну підготовку вчителів.

На нашу думку, всі переваги роботи з Інтернет-контентом на уроках англійської мови очевидні. Проте, плануючи та готуючи онлайн-урок, учитель завжди повинен враховувати, наскільки це виправдано і чи існують інші, більш ефективні шляхи досягнення мети. Організуючи роботу на основі Інтернету, слід пам'ятати, що це потребує ретельного відбору вчителем матеріалів, їх попереднього опрацювання і, звичайно, сучасних педагогічних технологій, які відповідають принципам особистісно орієнтованого навчання, й, відповідно, проблемній спрямованості всього процесу, в іншому випадку існує вірогідність того, що технократичний підхід, тобто захоплення використанням інформаційних технологій заради них самих, змістить убік цілі навчання іноземної мови, їх специфіку.

Таким чином, обов'язкове дистанційне навчання стало викликом для всіх, хто причетний до освітнього процесу: вчителів, учнів та батьків. Забезпечення високоякісного навчання з використанням цифрових технологій, надихання та мотивація учнів та вирішення технічних проблем виявилось справжнім викликом. І Україна не стала винятком, жодна система освіти у світі не була готова до такої ситуації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Абросімов Є.О. Формування ІКТ-компетенцій старшокласників при взаємодії школи і вищого навчального закладу. *Комп'ют. у шк. та сім'ї*. 2019. №1. С.16-20.
2. Бабанов К.О. Інноваційне навчання як альтернатива традиційній системі навчання. *Пед.науки: зб.наук.пр.Бердян.держ.пед.ін-т м. П.Д.Осипенко*. Бердянськ. 2020. Вип.3. С.13
3. Баловсяк Н.В. Дистанційний навчальний процес: Навч. посібн. Київ.: Міленіум. 2014. 292 с.
4. Биков В.Ю., Кухаренко В.М., Сиротенко Н.Г. Технологія розробки дистанційного курсу. Київ: Міленіум, 2017. 324 с.
5. Білогорка М., Мороз Т. Шляхи формування мовної компетентності особистості. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Випуск 11. Дрогобич, 2015. С. 222-228.
6. Бойцова О.О. Механізм упровадження ІКТ в управлінський та освітній процес ЗЗСО. *Педагогічний пошук*. 2021. №4. С. 41-45.
7. Буркова Л.В. Класифікація педагогічних інновацій. *Зміст і технології шкільної освіти: Матеріали звіт.наук.конф.ін-ту педагогіки АПН України, 28-30 березня 2019 року*. Київ. 2000. С.35-36
8. Васьківська Г. Психодидактичні особливості дистанційного навчання у сучасних кризових умовах. *Актуальні проблеми сучасної психодидактики: філософські, психологічні та педагогічні аспекти: мат-ли IV Міжнар. наук.-практ. конф. Умань: Візаві, 2020. С.21-24.*
9. Васьківська Г. Реалізація суб'єкт-суб'єктної взаємодії в умовах дистанційного навчання іноземних мов засобами ІКТ. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2021. №5. С.36-41.
10. Великий тлумачний словник сучасної української мови [уклад. і голов. ред. В.Т.Бусел]. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун». 2004. 1440 с.

11. Гаврилов Б.В. Науково-методичне забезпечення якості дистанційного навчання: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / АПН України; Інститут вищої освіти. Київ, 2015. 20 с.
12. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
13. Горобченко Н. В. Особливості формування інформаційно-комунікативної компетентності старшокласників. *Імідж сучасного педагога*. 2022. №3. С.111-115.
14. Гуревич Р.С. Сучасні інформаційні засоби навчання. Навчальний посібник. Київ: «Освіта України». 2017. 536 с.
15. Гуревич Р.С., Кадемія М.Ю., Шевченко Л.С. Інформаційні технології навчання: інноваційний підхід. Вінниця: ТОВ фірма «Планер». 2019. 348 с.
16. Гуркаленко І.В. ІКТ - важливий чинник виховання інформаційної та читацької культури. *Шк. бібліотекар*. 2020. №9. С.15-18.
17. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-п>. (дата звернення 29.09.2023)
18. Дистанційне навчання: виклики, результати та перспективи. Порадник. З досвіду роботи освітян міста Києва / [упоряд.: І.П.Воротникова, Н.В.Чайковська]. Київ: Київ. ун-т ім. Б.Грінченка, 2020. 456 с.
19. Домаскіна Н.І. Дистанційна освіта як засіб модернізації освіти в Україні. Серія. Педагогічні науки. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.rusnauka.com/8_DN_2011/Pedagogica/1_82024.doc.htm. (дата звернення 05.09.2023)
20. Єрмаков І. Феномен компетентісно спрямованої освіти. *Школа. Інформаційно-методичний журнал*. 2015. №12. С.5-7.
21. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. (дата звернення 05.09.2023)
22. Зеєр З.Ф. Компетентності та результати навчання як системотвірні елементи освітнього процесу. *Укр. пед. журн*. 2020. № 3. С.49-57.

- 23.Значенко О. Інформаційний арсенал педагога. *Вища освіта України*. 2017. №1. С.75-79.
- 24.Зязюн І.А. Інтелектуально-творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти. *Неперервна професійна освіта: Проблеми, пошуки, перспективи: моногр.* Київ: Віпол, 2015. 636 с.
- 25.Інформаційні технології і засоби навчання: збірник наукових праць / за ред. В.Ю.Бикова, Ю.О.Жука. Київ, 2005. 272 с.
- 26.Карп'юк О.Д. Особливості комунікативно орієнтованого навчання англійської мови за серією навчально-методичних комплектів: *Метод. Посібник для вчителів*. Київ: Навчальна книга, 2014. 120 с.
- 27.Киричук О.Б. Виховання в учнів інтересу до навчання. Київ: Знання, 2018. 112 с.
- 28.Коберник І., Звиняцьківська З. Організація дистанційного навчання в школі. *Методичні рекомендації*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagaina%20serednya/metodichni%20recomendazii/2020/metodichni%20recomendazii-dustanciyna%20osvita-2020.pdf> (дата звернення 29.09.2023)
- 29.Ковальчук П.В. Особливості сучасних інноваційних процесів. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи: Зб. наук. пр.* Харків: ХДПУ, 2019. Вип.11. С.5-14.
- 30.Козачук С.А. Проблема вікових особливостей пізнавальної активності у вітчизняній психології. *Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія № 12. Психологічні науки: Зб. наукових праць*. Київ: НПУ імені М.П.Драгоманова, 20016. № 11. С.51-62.
- 31.Козачук С.А. Структура пізнавальної активності школярів у процесі вивчення іноземної мови. *Наукові записки Інституту психології імені Г.С.Костюка АПН України За ред. академіка С.Д.Максименка*. Київ: Міленіум, 2016. Вип. 27. С.277-287.
- 32.Козачук С.А. Теоретичні підходи до розгляду феномену пізнавальної активності. *Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія № 12.*

- Психологічні науки: Зб. наукових праць*. Київ: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2017. № 10. С.38-45.
- 33.Козир М. Розвиток мотивації школярів до навчання засобами ІКТ. *Освітологічний дискурс*. 2020. № 4. С.231-246.
- 34.Козлакова Г.О. Інформаційно-програмне забезпечення дистанційної освіти: зарубіжний і вітчизняний досвід: Монографія. АПН України. Ін-т вищ. освіти. Київ: ВЦ «Просвіта». 2017. 233 с.
- 35.Коношевський Л.В., Конощевський О.В. Формування інформаційно-комунікативної компетентності старшокласника. Київ: ЦППО АПН України, 2017. 110 с.
- 36.Костенко І.Г. Використання Інтернет-ресурсів на уроках англійської мови. *Таврійський вісник освіти*. 2018. №1. С.170-176.
- 37.Косянчук С. Інваріантні чинники модернізації освіти: соціальне спрямування педагогічних технологій в умовах профільного навчання. *Модернізація освітнього середовища: проблеми та перспективи*. Умань: ВПЦ «Візаві». 2018. С.174-178.
- 38.Кравчина О.С. Активні та інтерактивні методи навчання. Київ: ЦППО АПН України, 2016. 32 с.
- 39.Кузнецова Н.Ю. Створення віртуального середовища для вивчення іноземної мови (Технології Веб 2.0). *Англійська мова та література*. 2020. №9. С.8-10.
- 40.Кухаренко В.М., Рибалко О.В., Сиротенко Н.Г. Дистанційне навчання: умови застосування. Дистанційний курс. Харків: НТУ «ХП», «Торсінг», 2017. 320 с.
- 41.Люта А.В. Сучасні методи вивчення іноземних мов. *Держава та регіони. Сер.: Гуманітарні науки*. 2016. №2. С.98-106
- 42.Мазур О. Психологічні аспекти розвитку мовлення учнів. *Іноз. мови в навч. закладах*. 2016. №2. С.18-20.
- 43.Максимова В.Н. Інноваційний підхід до навчання в школі: методичний посібник по спецкурсу. Львів, 2014. 45 с.

- 44.Матіюк І.О. Інновації в творчій діяльності педагога. *Педагогічна теорія та педагогічний досвід: перспективи і розвиток: Матеріали Всеукр. наук.-прак. конф., 17-19 груд. 2019 р. / Волин. держ. ун-т ім. Лесі Українки, Обл. пед. асоц. «Творчість»*. Луцьк, 2019. С.10-12
- 45.Мирошниченко В.О. Використання сучасних інформаційних технологій: формування мультимедійної компетентності. Навч. посіб. Київ: «Центр учбової літератури», 2015. 296 с.
- 46.Мусурівська О.В. Інформаційно-комунікаційні технології та їх використання для розвитку усного мовлення учнів старшої школи. *Науковий вісник Чернівецького університету. Германська філологія*. 2020. Вип.2. С.74-76.
- 47.Мушак А.Я. Комп'ютерне моделювання процесів дистанційного навчання в Інтернет-технологіях: автореф. дис... канд. техн. наук: 01.05.02 / НАН України; Інститут кібернетики ім. В.М.Глушкова. Київ: 2014. 20 с.
- 48.Назарова В.О. Інноваційні технології як засіб формування ключових компетентностей й. *Англійська мова та література*. 2020. № 4. С.46-48.
- 49.Ніколаєва С.Ю. Сучасні тенденції мовної освіти в Україні. Мовна освіта: шлях до євроінтеграції: тези доповідей. Київ: Ленвіт, 2015. С.6-7.
- 50.Ніколаєнко А.І. Сучасні тенденції формування комунікативної компетентності старшокласників. *Актуальні проблеми сучасної лінгвістики та методики викладання мови і літератури: зб. матеріалів VІІ Всеукр. онлайн-конф.* Житомир, 2022. С.87-89.
- 51.Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>. (дата звернення 29.09.2023)
- 52.Овчарук О. Інформаційно-комунікаційна компетентність як предмет обговорення: міжнародні підходи. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2019. №7. С.3-8.

53. Овчарук О.В. Компетентнісний підхід в освіті: Загальноєвропейські підходи. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2015. №5. С.10-12.
54. Олійник В.В. Дистанційне навчання англійської мови в ЗЗСО: організаційно-педагогічний аспект: навч. посіб. Київ: ЦППО. 2020. 148 с.
55. Онопрієнко О. Компетентнісно зорієнтовані задачі на уроках іноземної мови. *Рідна школа*. 2020. №3. С.23- 26.
56. Основи стандартизації інформаційно-комунікаційних компетентностей в системі освіти України: метод. рекомендації / [В.Ю.Биков, О.В.Білоус, Ю.М.Богачков та ін.]; за заг. ред. В.Ю.Бикована, О.М.Спіріна, О. В.Овчарук. Київ: Атіка, 2017. 88 с.
57. Остроградський М.В., Блюм І.А. Роздуми про викладання. *Постметодика*. 2019. №2. С.45-48.
58. Полат Є.С. Інтернет на уроках іноземної мови. *Іноземні мови*. 2016. № 2. С.14-19.
59. Про затвердження Положення про дистанційне навчання. Наказ №466 Міністерства освіти і науки України (2013, 25 квітня). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/iaws/show/z0703-13> (дата звернення 29.09.2023)
60. Проєкт Міністерства освіти і науки України «Нова українська школа» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://mon.gov.ua>. (дата звернення 29.09.2023)
61. Романишин І. Використання Інтернет ресурсів Британської Ради з метою контролю та самоконтролю у навчанні англійської мови. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://194.44.152.155/elib/local/676.pdf> (дата звернення 29.09.2023)
62. Серік О.В. Мас-медіа як засіб формування інформаційно-цифрової компетентності. *Іноземні мови*. 2020. №1. С.4-9.
63. Сітало О.О. Ресурси Інтернету для вивчення англійської мови. *Англійська мова та література*. 2018. № 1. С.15-18.

64. Галько В.М. Основні проблеми освітньої інноватики в сучасній теорії і практиці. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи: Зб. наук. праць*. Київ: Логос, 2020. Вип. 3. С.6-12.
65. Тюріна В. Пізнавальна перспектива і перспективні задачі: формування самостійності. *Рідна школа*. 2018. № 9. С.38-40.
66. Устецька М. Застосування ІКТ на уроках англійської мови як засіб формування лінгвосоціокультурної компетентності у школярів. *Актуальні питання сучасної інформатики: матеріали доп. VI Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю "Сучасні інформаційні технології в освіті та науці"*. Житомир, 2022. Вип. 9. С.169-176.
67. Федорук П.І. Адаптивна система дистанційного навчання та контролю знань на базі інтелектуальних Інтернет-технологій: автореф. дис... д-ра техн. наук: 05.13.06. НАН України, Ін-т пробл. мат. машин і систем. Київ: 2016. 37 с.
68. Харенко О.О. Використання ІКТ на уроках англійської мови. *Англійська мова та література*. 2017. №3. С.49-76.
69. Холодна М.О. Завдання інтелектуального виховання учнів в умовах сучасної школи [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://fp.nsk.fio.ru/works/022/mri/psihol_2_2.htm (дата звернення 30.09.2023)
70. Черниш В.В. Вікові особливості учнів старших класів. *Іноземні мови*. 2017. №3. С.15-22.
71. Черниш В.В. Сучасні технології навчання іноземної мови. *Іноземні мови*. 2016. №4. С.7-15.
72. Шевченко С.І. Методика навчання англійської мови: [навчальний посібник]. Ніжин: Видавництво НДУ імені Миколи Гоголя, 2015. 155 с.
73. Юрійчук Н. Використання інтернет-ресурсів на уроках англійської мови. *Вісник Національного університету "Чернігівський колегіум" імені Т.Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки*. 2021. Вип.1. С. 151-154.
74. Яковенко О.Л. Проблема формування мотивації навчання у сучасній школі. *Педагогічна теорія та педагогічний досвід: Матеріали*

Всеукраїнської науково-практичної конференції 17-19 грудня 2015 року.
Луцьк: ред. вид. відділ «Вежа» Волинського державного університету
імені Лесі Українки. 2015. С.35-38.

75. Яценко Г.Ю. Комуникативність в системі дистанційного навчання: фактори інтенсифікації: дис. ... канд. філос. наук: 09.00.10 / Київ: 2016. 211 с.
76. Adams J. E-learning Offer Myriad Opportunities for Rapid Talent Development. *T+D*. 2015. P. 69-73.
77. Kettunen J. Strategy Process in Higher Education. *Journal of Institutional Research*. 2010. Vol. 15. No 1. P. 16-27.
78. Palamar Borys I., Vaskivska Halyna O., Palamar Svitlana P. Didactical Determinants Use of Information and Communication Technology in Process of Training of Future Specialists. *Wiadomosci Lekarskie*. Warszawa: Wydawnictwo Aluna. 2017. Tom LXX. Nr 4. S. 838-842.
79. Vaskivska H. O., Kosianchuk S. V., & Skyba H. M. Didactic Possibilities of Information and Communication Technologies in the Process of Development of Educational Environment in Upper Secondary School. *Information Technologies and Learning Tools*. 2017. Vol 60. № 4. P. 17-27.